Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav translatologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Andrea Krchová

Román *De usynlige* Roye Jacobsena v německém a českém překladu

German and Czech Translations of Roy Jacobsen's Novel *De usynlige*

2017 Vedoucí práce: Mgr. Věra Kloudová, Ph.D.

Zadání

Tato diplomová práce se bude zabývat románem *De usynlige* (2013) norského spisovatele Roye Jacobsena a rozborem jeho překladů: jednak německého (přeložili Gabriele Haefsová a Andreas Brunstermann, vyšlo jako *Die Unsichtbaren* v roce 2014), jednak českého (přeložila Jarka Vrbová, vyšlo jako *Ostrov* v roce 2014).

Hlavním cílem bude pokusit se porovnat oba překlady z norštiny, německý a český, a to z hlediska jazykového i kulturního. Diplomantka bude mj. zkoumat, zda příbuzné germánské jazyky – norština a němčina – budou ve dvojici originál – překlad vykazovat více podobností než dvojice norština a čeština. Součástí práce bude rovněž představení spisovatele Roye Jacobsena a jeho románu – autorka se soustředí na představení románu z hlediska literárněvědného a jazykového i z hlediska kulturního zasazení a reálií. Úvahy zasadí do širšího rámce, např. se bude zabývat recepcí tohoto díla v norsky, německy a česky mluvícím prostředí. V dalších částech diplomové práce představí německé překladatele Gabriele Haefsovou a Andrease Brunstermanna a českou překladatelku Jarku Vrbovou; plánovanou kapitolu tvoří také rozhovory s překladateli o překládání tohoto díla. Závěrečnou část bude tvořit translatologická analýza zvolených úryvků románu.

V úvodní části práce studentka nejprve popíše cíl a zvolenou metodu diplomové práce, jejíž pomocí se pokusí cíle dosáhnout. Popíše zamýšlené přínosy vlastní práce k tématu a nastíní výchozí hypotézy. Důkladně prostuduje dostupné zdroje týkající se této tematiky. Neopomine ani rešerši mezi kandidátskými (bakalářskými, diplomovými, disertačními) pracemi obhájenými na ÚTRL a na jiných, jazykově či překladatelsky zaměřených vysokoškolských pracovištích. Na základě takto zmapované situace charakterizuje stav zkoumané problematiky. V dalších částech vymezí tematickou oblast, jíž se zabývá, a popíše analyzovaný text (originál – dva překlady), zdůvodní jejich výběr a přiblíží jejich relevanci/reprezentativnost pro daný výzkum. Problematiku zasadí do kontextu kulturního, sociologického a historického – bude se zabývat i osobnostmi autora a překladatelů. Dále pak provede translatologickou analýzu zvolených úryvků textů a případně vhodně začlení další okruhy zkoumání, které vyplynou z teoretického zmapování problému a také z empirického zpracovávání materiálu. Neopomine zohlednit problematiku kompenzačních postupů a dále reflektuje problematiku recepce, popřípadě historických/sociologických/sociolingvistických

a dalších relevantních zřetelů. Získané poznatky zobecní. Diplomantka průběžně shrnuje poznatky na konci jednotlivých hlavních kapitol. Celková zjištění usoustavní v závěru. Zde budou porovnány výsledky studie s počátečními hypotézami, předloženo shrnutí výsledků a nastíněn výhled pro zkoumanou problematiku do budoucna. Autorka práci opatří bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových. Jako přílohu k diplomové práci připojí alespoň výběrově vzorky zkoumaných textů. Je nutné dodržet formální náležitosti stanovené *Pravidly pro organizaci studia FF UK* (zejména článek 19).

Poděkování / Danksagung / Takk

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Věře Kloudové, Ph.D. za ochotu při vedení mé diplomové práce. Velký dík patří PhDr. Jarce Vrbové za její cenné rady a vstřícnost. Děkuji také PhDr. Pavlu Dubcovi, Ph.D. za pomoc s typologickou klasifikací norštiny, Ireně Osvaldové z časopisu *Tvar* a zaměstnankyním knihovny Goethova institutu v Praze za pomoc při hledání recenzí.

An dieser Stelle möchte ich mich ganz herzlich bei Frau Dr. Gabriele Haefs und Herrn Andreas Brunstermann bedanken.

En stor takk til Mgr. Helene Guldbrandsen for hjelpen med norske begreper.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. června 2017

……

Andrea Krchová

Abstrakt

Cílem diplomové práce je vypracovat translatologickou analýzu českého a německého překladu norského románu Roye Jacobsena *De usynlige*, který v roce 2013 vydalo nakladatelství Cappelen Damm. Nejprve je představen autor románu a jeho tvorba včetně analyzovaného díla. Poté jsou uvedeny medailonky překladatelů (Jarka Vrbová, Gabriele Haefs, Andreas Brunstermann) a rozhovory s nimi o překládání zkoumaného románu. Stěžejní částí práce je translatologická analýza, která se zaměřuje na rovinu lexikální, syntaktickou a stylistickou. Vycházíme přitom z teorie Jiřího Levého o věrném a volném překladu. Na základě analýzy je stanovena překladatelská metoda v obou překladech a rozdíly mezi překladem z norštiny do češtiny a z norštiny do němčiny. Práce též nabízí řadu podnětů z oblasti nakladatelské praxe.

Klíčová slova

metoda překladu, překladatelské posuny, překladatelská praxe, Roy Jacobsen, translatologická analýza

Abstract

The aim of this master's thesis is to create an analysis of the Czech and German translations of Roy Jacobsen's novel *De usynlige*, which was published by Cappelen Damm in 2013. The first part includes a biography of Roy Jacobsen and a literary analysis of his novel. Translators Jarka Vrbová. Gabriele Haefs and Andreas Brunstermann are introduced as well as interviewed. The mainstay of this thesis is to analyse the Czech and German translations. The analysis is focused on the lexical, syntactic and stylistic level and based on Jiří Levý's theory of a faithful and free translation. Afterwards, the translation methods in both translations are deduced and compared with each other. The thesis presents several topics in the field of publishing practices.

Key words

Roy Jacobsen, translation method, translation practice, translation shifts, translatological analysis

Obsah

1. Úvod 11
1.1 Zaměření a cíle diplomové práce 11
1.2 Dosavadní stav zkoumané problematiky 12
1.3 Typ výzkumu, metody, materiál, postupy 13
2. Román *De usynlige* Roye Jacobsena 15
2.1 Roy Jacobsen 15
2.2 Literární analýza románu *De usynlige* 15
2.2.1 Děj a téma 15
2.2.2 Motivy 16
2.2.3 Výstavba románu a lexikum 17
2.2.4 Charakteristika postav 19
2.2.5 Možné překladatelské problémy 20
2.3 Recepce románu *De usynlige* a jeho překladů 20
2.3.1 Norsko 20
2.3.2 Česká republika 22
2.3.3 Německy mluvící země 22
3. Typologická klasifikace jazyků 24
3.1 Norština 24
3.2 Čeština 25
3.3 Němčina 25
3.4 Možné překladatelské problémy 26
4. Překladatelé románu *De usynlige* 27
4.1 Jarka Vrbová 27
4.2 Gabriele Haefsová 27
4.3 Andreas Brunstermann 28
5. Rozhovory s překladateli 29
5.1 Jarka Vrbová 29
5.2 Gabriele Haefsová a Andreas Brunstermann 34

5.3 Shrnutí 37
6. Translatologická analýza 38
6.1 Metoda a výběr vzorku pro výzkum 38
6.2 Překladatelské posuny na makrostylistické rovině 39
6.3 Lexikální rovina 40
6.3.1 Vlastní jména a místní názvy 40
6.3.1.1 Vlastní jména 40
6.3.1.2 Místní názvy 42
6.3.2 Reálie 46
6.3.2.1 Typy lodí a jejich části 46
6.3.2.2 Nářadí a jiné pomůcky 47
6.3.2.3 Slavnosti a jídlo 49
6.3.2.4 Shrnutí 51
6.3.3 Kompozita 52
6.4 Syntaktická rovina 56
6.4.1 Parataktický styl 56
6.4.2 Aktuální členění větné a nevyjádřený podmět 57
6.5 Stylistická a sémantická rovina 58
6.5.1 Dialekt 58
6.5.2 Intelektualizace 61
6.5.3 Vynechávky a nedostatky 63
6.5.3.1 Vynechané výrazy a věty 64
6.5.3.2 Chyby a doplněné výrazy 67
6.5.4 Shrnutí 70
6.6 Interpunkce 70
6.7 Knižní titul 71
6.8 Extralingvistické faktory 71
7. Závěr 72

8. Citovaná a použitá literatura 74
8.1 Primární literatura 74
8.2 Translatologické a lingvistické příručky 74
8.3 Slovníky, jazykové příručky a další zdroje 76
8.4 Závěrečné práce 77
8.5 O autorovi a překladatelích 79
8.6 Recenze románu 80
9. Seznam příloh 83

1. Úvod

Tématem této práce je analýza německého a českého překladu norského románu Roye Jacobsena *De usynlige*.

Od roku 2011 studuji na Filozofické fakultě němčinu na Ústavu translatologie a norštinu na Ústavu germánských studií. Již ve své bakalářské práci jsem oba studované obory propojila, když jsem si jako téma zvolila komentovaný překlad německy psaného textu, který pojednával o vývoji norského školství po roce 1945. Podobně jsem přistoupila ke své diplomové práci. V průběhu studia mě zaujala možnost zkoumat překlady jednoho díla z diachronního hlediska a analyzovat přístup překladatele k dílu v různých dobách. Touto myšlenkou jsem se nechala inspirovat, a abych se v práci věnovala oběma studovaným jazykům, rozhodla jsem se analyzovat dva překlady jednoho díla – německý a český překlad norského románu. Ve své práci tedy budu ze synchronního hlediska zkoumat dva různojazyčné překlady jedné předlohy a pokusím se najít odlišnosti a podobnosti v přístupu současných překladatelů z různých kultur.

1.1 Zaměření a cíle diplomové práce

Diplomová práce se zabývá románem *De usynlige* (2013) norského spisovatele Roye Jacobsena a jeho překladem do češtiny a němčiny. Český překlad vytvořila Jarka Vrbová a vydalo jej nakladatelství Pistorius & Olšanská pod názvem *Ostrov* v roce 2014. Do němčiny román přeložili Gabriele Haefsová a Andreas Brunstermann, překlad vyšel roku 2014 jako *Die Unsichtbaren* v nakladatelství Osburg Verlag.

Hlavním cílem diplomové práce je analyzovat německý a český překlad z jazykového a kulturního hlediska. Základní hypotézou práce je domněnka, že překlad mezi příbuznými germánskými jazyky, tj. norštinou a němčinou, vykazuje více podobností než překlad z norštiny do češtiny a že je spíše věrný než volný. Na základě výsledků translatologické analýzy pak hypotézu potvrdíme, či vyvrátíme. Vzhledem k tomu, že na německém překladu pracovali dva překladatelé, zatímco český překlad vytvořila překladatelka sama, pokusíme se překlady také porovnat z hlediska týmové vs. samostatné práce. Zaměříme se především na konzistentnost překladatelských řešení.

V první části diplomové práce představíme kromě jejích cílů a zvolené metody také autora románu – norského spisovatele Roye Jacobsena a jeho literární tvorbu.

Poté se zaměříme na zkoumaný román, nastíníme děj, charakterizujeme hlavní postavy a uvedeme hlavní rysy autorovy poetiky, přičemž již v této části zmíníme možné překladatelské problémy. Detailně popíšeme i recepci zkoumaného díla, a to jak originálu, tak německého a českého překladu. O úspěšnosti románu svědčí i fakt, že se v roce 2015 dočkal volného pokračování pod názvem *Hvitt hav* (česky *Bílý oceán*, německy *Weißes Meer*).

V další části představíme českou překladatelku Jarku Vrbovou a německé překladatele Gabriele Haefsovou a Andrease Brunstermanna. Překladatelé nám rovněž poskytnou rozhovor o překládání analyzovaného díla. Nutno zmínit, že Jarka Vrbová byla za překlad v roce 2015 nominována na cenu Magnesia Litera, což bude také předmětem interview.

Závěrečnou částí diplomové práce je translatologická analýza zvolených úryvků románu, podle jejichž výsledků se pokusíme určit metodu překladatelů. Detailně se zaměříme na přístup k reáliím, které jsou v románu zastoupeny v hojném množství. Na základě translatologické analýzy pak potvrdíme, nebo vyvrátíme předpoklad definovaný v úvodu práce, že překlad z norštiny do němčiny vykazuje díky větší míře příbuznosti jazyků více podobností než překlad z norštiny do češtiny. Výsledek analýzy sice bude hypotetický, neboť zkoumáme pouze jedno vybrané dílo, ale může být inspirací pro další studenty, kteří by na práci mohli navázat.

1.2 Dosavadní stav zkoumané problematiky

Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy bylo obhájeno několik prací, které se zabývaly překladem ze/do skandinávských jazyků, pro příklad uveďme práce obhájené na Ústavu germánských studií, jejichž autorkami jsou Miroslava Budková, Linda Kaprová, Simona Krulikovská a Petra Mertinová, a rovněž disertační práci Ondřeje Vimra obhájenou na Ústavu translatologie.[1] Dosud zde však nevznikla závěrečná práce, jež by srovnávala překlady mezi skandinávským jazykem, češtinou a němčinou. Takovou práci obhájila na Univerzitě v Oslu Tereza Mládková, která zkoumala dva české a jeden norský překlad románu *Die unendliche Geschichte* Michaela Endeho. Autorka hodnotí překlady z hlediska ekvivalence. Ve své analýze se omezuje pouze na vybrané úseky románu a nepokouší se obecně charakterizovat metodu překladatelů.

[1] Viz kapitolu „8.4 Závěrečné práce“.

Tvorbě Roye Jacobsena se věnuje řada závěrečných prací, obhájených zejména na norských univerzitách, nenalezli jsme však žádnou, která by se zabývala románem *De usynlige* – což je s ohledem na rok vydání románu pochopitelné. O románu byla napsána řada literárních recenzí, a to zejména v norských novinách, jež podrobíme zevrubné analýze při shrnutí recepce zkoumaného díla.

1.3 Typ výzkumu, metody, materiál, postupy

Diplomová práce je teoreticko-empirická. Úvodní část věnovaná rozboru díla vychází z literární vědy. Na základě originálu popíšeme výstavbu románu, stanovíme téma a hlavní motivy a charakterizujeme postavy. Již v této části se zamyslíme nad možnými překladatelskými problémy, souvisejícími především s hojně zastoupenými kulturními reáliemi. Dále se krátce zmíníme o autorově literární tvorbě a podle rešerší popíšeme recepci románu v norském, německém a českém kulturním prostředí.

Další teorií, ze které práce vychází, je typologická klasifikace jazyků, podle níž definujeme tři zkoumané jazyky, tj. norštinu, němčinu a češtinu. Stanovíme odlišnosti a podobnosti jazyků a i v této části práce se pokusíme stanovit překladatelské problémy, které by při překladu mohly nastat, tentokrát z hlediska lingvistického.

Další částí jsou medailonky Jarky Vrbové, Gabriele Haefsové a Andrease Brunstermanna a rozhovory s nimi. Při přípravě i realizaci rozhovoru vycházíme z publikace Stanislava Rubáše *Slovo za slovem: s překladateli o překládání* a z diplomové práce Miriam Neudertové, obhájené na Ústavu translatologie roku 2013. Do práce tak zapojíme i sociologický aspekt a zaměříme se na pracovní podmínky překladatelů. Komunikace s německými překladateli proběhne elektronicky. Rozhovor pojednává o překládání jednoho konkrétního díla, a může nám tak poskytnout cenné informace o překladatelské strategii a pracovních podmínkách překladatelů ze dvou různých, ač blízkých kultur.

Jak již bylo řečeno výše, závěrečnou částí práce je translatologická analýza. Empirický materiál tvoří vybrané kapitoly z úvodu, prostředku a závěru díla, v nichž jsou zastoupeny všechny typické rysy románu určené v literárním rozboru. Teoretickým východiskem translatologické analýzy je funkčně-komunikační přístup Jiřího Levého a Antona Popoviče. Zaměříme se na lexikální, morfologickou a syntaktickou rovinu překladů a stanovíme konkrétní problémy,

které při překladu daného románu nastaly. Podle teorie Kathariny Reißové určíme, zda v překladech došlo k tematickým posunům, tj. posunům na makrostylistické úrovni. Při analýze výrazových posunů na mikrostylistické rovině vycházíme z teorie Antona Popoviče. Detailně se zaměříme na překlad kulturních reálií, které jsou v románu hojně zastoupeny. Týkají se života v severním Norsku ve druhé a třetí dekádě dvacátého století a rybaření, a jsou tak současnému německému i českému čtenáři spíše neznámé. Při analýze rovněž uvedeme typické znaky překladu z norštiny do němčiny a češtiny. Zaměříme se na odlišnosti mezi německým a českým překladem a pokusíme se odvodit jejich příčiny.

V závěru práce znovu shrneme dílčí výsledky analýzy a na jejich základě rekonstruujeme překladatelské metody. Poté se pokusíme metody porovnat, a to s ohledem na typologickou klasifikaci jazyků i kulturní prostředí.

2. Román *De usynlige* Roye Jacobsena

2.1 Roy Jacobsen

Norský spisovatel Roy Jacobsen se narodil roku 1954 v Oslu. Před svým debutem roku 1982 (i po něm) vykonával řadu povolání a několik let strávil v severním Norsku, kde se narodila jeho matka. Tamější pobyt inspiroval několik jeho děl, mj. průlomový román *Seierherrene* [*Vítězové*][2] z roku 1991 i román *Ostrov* (*De usynlige*, 2013), analyzovaný v této práci. Jacobsen píše krátké psychologické povídky i rozsáhlé romány, v nichž využívá své znalosti dějin, literatury i politiky a věnuje se nejrůznějším obdobím lidských dějin – např. v románu *Dřevaři* (*Hoggerne*, 2005) vypráví příběh muže za zimní války, román *Frost* [*Mráz*] z roku 2003 se odehrává ve středověku. Jacobsen je rovněž spoluautorem scénáře k dánskému filmu *Barbar* (*Valhalla Rising*, 2009).

Za svou tvorbu získal Jacobsen několik prestižních norských literárních ocenění, např. Cenu Tarjei Vesaase za svůj debut – sbírku povídek *Fangeliv* [*Vězeňský život*] z roku 1982, Cenu nakladatelství Cappelen (1987) či Cenu knihkupců (2009). Také byl dvakrát nominován na Cenu Severské rady za literaturu (konkrétně za romány *Frost* [*Mráz*] a *Seierherrene* [*Vítězové*]).[3]

2.2 Literární analýza románu *De usynlige*

2.2.1 Děj a téma

Román *De usynlige* se odehrává na začátku dvacátého století, mezi lety 1913 a 1928, a vypráví o rybářské rodině, která žije sama na ostrůvku Barrøy v severním Norsku. V románu je vylíčen jejich těžký boj s drsnými přírodními podmínkami i neustále přítomnou chudobou. Všichni členové rodiny tvrdě pracují, loví a suší ryby, sbírají vejce a kajčí peří, starají se o dobytek a snaží se zvelebit vlastní kus půdy uprostřed moře. Hlavou rodiny je Hans Barrøy, který na ostrově žije společně se svou ženou Mariou, duševně nevyrovnanou sestrou Barbro, otcem Martinem a tříletou dcerou Ingrid, jejíž dospívání představuje hlavní dějovou linii románu. Rodina je jen v minimálním kontaktu s cizími lidmi, i když občas jezdí na okolní ostrovy – kvůli obchodu či škole – a jedno léto u nich

[2] Názvy děl uvádíme dvojím způsobem: 1. Pokud dílo zatím nebylo přeloženo do češtiny, uvádíme nejdříve název originálu a v hranatých závorkách doslovný český překlad. 2. Pokud dílo bylo přeloženo do češtiny, uvádíme nejdříve název českého překladu a v závorce název originálu. Totéž platí pro uvádění filmů. Rok v závorce se vždy týká vydání originálu, nikoli překladu.

[3] Úplný seznam děl a literárních ocenění včetně norských názvů uvádíme v „Příloze 4“.

pracuje pět chudých švédských řemeslníků. Hans jezdí každou zimu na lov tresek k pobřeží Lofot, což nejhůře snáší malá Ingrid, které se po otci stýská, později Hans pracuje na stavbě železnice. Barbro se narodí nemanželský syn Lars, jehož otcem je jeden z oněch Švédů, kteří na Barrøy pracovali. Ingrid chodí do školy a po konfirmaci odejde do služby k rodině obchodníka Tommesena. Ten však kvůli finančním problémům spáchá sebevraždu, jeho žena se zblázní a Ingrid se vrátí na Barrøy s jejich dětmi Felixem a Suzanne. Ingridina rodina ztratí starého Martina a později i Hanse, po němž převezmou velení na ostrově Ingrid a Lars. Ti pokračují v těžké práci i ve snaze ostrov zvelebit.

Román se odehrává v době velkých politických a společenských událostí – připomeňme, že v roce 1913 dostaly norské ženy právo volit a že o rok později vypukla první světová válka, která i v neutrálním Norsku vyvolala vážnou hospodářskou krizi –, přesto jsou v románu zmíněny jen letmo, neboť i rodina na Barrøy si je jich sotva vědoma. Vypravěč se zabývá pouze životem na Barrøy a událostmi, které rodinu ovlivňují a na které myslí.

Tématem románu je tedy boj člověka s přírodou, ale i mezilidské vztahy, dospívání, stáří (zejména z pohledu Martina, který se cítí neužitečný) a smrt, jež je v románu prezentována jako přirozená, i když bolestná součást života.

2.2.2 Motivy

Z líčení děje je zřejmé, že klíčovým motivem románu je moře, jež ze všech stran obklopuje rodinu na Barrøy. Moře pro ně představuje zdroj obživy, ale při nepřízni počasí i nepřítele, se kterým trpělivě bojují. Nikdo z rodiny se na rozdíl od pastora Johannese Malmbergeta, který žije nedaleko na pevnině, nebojí plout po moři, právě naopak – považují moře za nedílnou součást života.

Dalším motivem je ticho. Jak rozebereme v následující podkapitole, neobsahuje román mnoho vět v přímé řeči. Když se Ingrid jako malá učí všechny práce, kterým se na ostrově věnují, příliš se nevyptává, ale spíše ostatní pozoruje. S motivem ticha souvisí též mlčení, které je charakteristické zejména pro postavu Hanse. Hanse trápí řada věcí – stydí se za nemocnou sestru Barbro, kterou nemůže poslat do služby, obává se, že Ingrid nemoc zdědí, neustále přemýšlí o těžké finanční situaci a tvrdě dře, aby rodinu uživil –, se svými obavami se však nikomu nesvěřuje, a když se jednou Marii zmíní o nedostatku peněz, hned toho

lituje (srov. VT, 77 / CT-CS, 65 / CT-DE, 82)[4]. Po smrti Martina je smutek rodiny vylíčen následovně[5]:

> *Nejhlubší smutek prožívali [kočka] Karnotka a Lars. Lars vyváděl a kopal do všeho, co mu přišlo do cesty. Hans mlčel. Barbro tiše plakala, když si myslela, že ji nikdo nevidí. Maria měla tvář šedivou a strnulou, jako za sucha, když hrozilo, že budou muset porazit dobytek. A Ingrid mohla tvrdit, že někdo tu truchlí ještě víc než ostatní, a to je ona.* (CT-CS, 131)

Jak vidíme, ticho je příznačné pro celou rodinu kromě Larse, který před ostatními neumí – či nechce – skrývat emoce. Pro zajímavost zde citujeme recenzi Barbory Grečnerové zveřejněné na portálu iLiteratura.cz:

> *Ostrov je neobyčejně tichý text, dá-li se tak jeho atmosféra i styl nazvat. Najdeme zde minimum dialogů či promluv postav. Dokonce ani smrt bližního není důvodem mluvit. Když rodina spatří na zemi ležet mrtvého dědečka, dojdou mlčky pro žebřík, na ten zesnulého položí a odnesou dovnitř. Nikdo nepláče, nikdo nepromluví, nikdo se nediví.*[6]

2.2.3 Výstavba románu a lexikum

Román je psán er-formou. Vypravěč nezaujatě líčí všední i nevšední události na ostrově Barrøy, popisuje, jak rodina pracuje – jak stavějí hráz či přístěnky, jak sbírají kajčí peří a jak loví a suší ryby, přičemž uvádí názvy všech náčiní, která používají. Některá z nich nejsou českému ani německému čtenáři neznámá, jedná se o běžné nářadí. Jiná jsou naopak těsně spjatá se životem na norském pobřeží, např. „(fiske)hjell" je stojan, vyrobený obvykle ze dřeva, na němž se suší ryby, jež se pak sušené prodávají a jedí.[7] Podobné výrazy probereme v podkapitole „6.3.2 Reálie".

V textu také najdeme mnoho místních jmen, nutno dodat, že se často jedná o názvy fiktivní. Mnohé z nich označují části na samotném ostrově Barrøy, který si rodina rozdělila na různé „louky" (např. Rosehagen – Růžová louka – Rosengarten, Fjøshagen – Pastvina – Stallgarten, Edens hage – Rajská louka –

[4] V práci užíváme následující zkratky: VT = výchozí text, CT-CS = cílový text – český překlad, CT-DE = cílový text – německý překlad.
[5] Pro přehlednost citujeme v literární analýze pouze český překlad románu. Úryvky originálu uvádíme v „Příloze 5".
[6] Grečnerová, 2014 [online] [cit. 2017-04-19]
(Přesné URL adresy jsou uvedeny v části „8. Citovaná a použitá literatura".)
[7] *Store norske leksikon* [online] [cit. 2017-01-09]

Garten Eden). I překladem těchto výrazů se budeme podrobně zabývat v translatologické analýze.

Vypravěč občas prozrazuje myšlenky a pocity jednotlivých postav, především Ingrid, ale také Hanse, jeho ženy a Martina. Pro román je charakteristický omezený výskyt přímé řeči. Přesto hraje přímá řeč významnou roli, neboť je psána v helgelandském dialektu[8], a dodává tak vyprávění autentický ráz. Také se v přímé řeči – na rozdíl od řeči vypravěčově – vyskytují emocionálně zabarvená slova včetně vulgarismů.

Co se týče nadvětné syntaxe, je pro originál typický parataktický styl, kdy se v textu vyskytují převážně věty hlavní, často ve vztahu slučovacím. V originálu se věty často pojí spojkou „a", norsky „og", která se i několikrát opakuje v jediném souvětí, např.:

> *Han kjører ljåbladet ned i toppen av en hesjestaur og skritter nedover grasgangen mot støa og skyver færingen ut i det smaragdgrønne havet og skal til å klyve ombord da han ombestemmer seg og går opp igjen til husene der Maria sitter i sørveggen og lapper en bukse og kikker opp idet han runder nøva.* (VT, 11)[9]

I na tento aspekt se zaměříme v translatologické analýze a ukážeme, zda překladatelé parataktický styl v překladech ponechávají, nebo vztahy mezi větami vyjadřují jiným způsobem.

Nutno dodat, že vypravěč nepopisuje všechny události na ostrově či pocity a myšlenky postav, ani nezachází do detailů. V románu je mnoho nedořečeného. O tom, že se hlavou rodiny po starém Martinovi stal Hans, se čtenář dozví následující:

> *K té převratné události muselo dojít teprve nedávno, nikdo z nich ale není schopen přesně určit, co to způsobilo, ze dne na den přestal mít zkrátka na ostrově hlavní slovo Martin a začal rozhodovat Hans.* (CT-CS, 41)

Objasněno ani není, proč se Martinovi nelíbí nápis na náhrobním kameni jeho zesnulé ženy. Čtenář se v románu nedozví, jak nápis zní.

> *Martin, stále s hlavou v dlaních, odpověděl, že byl v kostele naposledy. Proč? ptali se ho. Mlčel, ale když se zeptali, jestli je to kvůli hrobu jeho ženy, přikývl a dodal, že už nedokáže číst nápis na náhrobním kameni,*

[8] Helgeland se nachází v severonorském Nordlandu.
[9] srov. CT-CS, 12 a CT-DE, 11

nikdy tam tu větu neměl nechat vytesat, pastor měl pravdu, musí ji dát pryč. (CT-CS, 97)

I přístup překladatelů k místům neurčenosti je nutno zohlednit při určování překladatelské strategie. Překladatelé je buď zachovají, nebo dovysvětlí, což je určující při posuzování věrnosti a volnosti překladu.

2.2.4 Charakteristika postav

Charakteristika postav je patrná zejména v líčení jejich práce, jak trpělivě bojují v nehostinných podmínkách o přežití, jakým způsobem snášejí nepřízeň počasí, nedostatek peněz či stesk po Hansovi, který každou zimu odjíždí na Lofoty. Vzhledem k tomu, že román začíná, když jsou Ingrid pouhé tři roky, že popisuje léta jejího dospívání a že vypravěč často zprostředkovává její myšlenky a pocity, je v díle nejpatrnější vývoj právě této postavy. Ingrid je jako malá zvídavá, pozoruje zbytek rodiny, jak tvrdě dře, a učí se, jak zacházet s rybářským náčiním, kde najít raccí vajíčka, jak využít kajčí peří, jak se starat o dobytek, jak se připravit na zimu a na co pamatovat, když se žene bouře. Těžce snáší Hansovy odjezdy na Lofoty a první týdny ve škole, která se nachází na jiném ostrově, se cítí osaměle a nešťastně. Velmi ji rozruší, když na Barrøy jednoho dne připluje neznámý muž a ukáže se, že je trestanec a chce na ostrově zůstat. I když ho nakonec vyženou, událost na dívku silně zapůsobí a vystraší ji. Přesto své zděšení nedá najevo. Ingrid rychle dospěje, když se ujme Felixe a Suzanne a převezme Barrøy.

Ingridin otec Hans je pracovitý a má mnoho plánů, jak život na Barrøy zlepšit. Bez přestání se snaží rodině usnadnit práci – postaví novou hráz, zařídí, aby na Barrøy přijížděla mlékařská loď, a přestaví dům. Je zklamaný, že nemá syna, a i když je Ingrid pilná a šikovná, často na syna myslí. Jako příklad uvádíme následující ukázku:

> *Křičí na ni, aby se snažila cítit po těle, že ostrov se ani nehne, i když se otřásá, a nebe i oceán si vyměnily místo, ostrov se nikdy nepotopí, i když se chvěje, je nezničitelný a věčný, přirostlý k zeměkouli. Ano, je to téměř náboženské poznání, chce se o ně podělit v tomto okamžiku s dcerou, jelikož nemá syna a každým dalším dnem si je čím dál jistější, že ho ani nikdy mít nebude, že se musí spokojit s dcerou a naučit ji chápat základní životní princip, že ostrov se nikdy nepotopí, nikdy.* (CT-CS, 47)

Syna Hansovi částečně nahradí jeho synovec Lars, silný, pracovitý a rozhodný chlapec, který po Hansově smrti v pouhých dvanácti letech suverénně převezme velení na ostrově a úspěšně pokračuje v Hansových plánech.

Hans se však navíc obává o Ingridino zdraví, neboť jeho sestra Barbro (a i jiné ženy v rodině, jak se čtenář dozví) je trudnomyslná. Její nemoc není v románu přesně popsána, nejpodrobnější výklad podává sama Barbro v následující pasáži:

> *Barbro [Ingrid] řekla, že jestli nepřestane brečet, bude jednou jako ona a to není příjemný pocit, je to, jako by uvnitř v člověku pořád pršelo, nepomůže ani nepromokavý kabát a člověk má pořád větší strach, ale je v jeho silách to zastavit.* (CT-CS, 76)

Jak jsme již zmínili v podkapitole „2.2.2 Motivy“, je pro Hanse příznačné mlčení a nerad o věcech diskutuje.

Důležitou postavou je také Martin, který kvůli věku musí přenechat zodpovědnost za živobytí svému synovi. Martin si připadá neužitečný a těžce snáší, že se nemůže do prací zapojit jako dřív. Je proto zahořklý a často sarkastický.

2.2.5 Možné překladatelské problémy

Na závěr této kapitoly shrňme překladatelské problémy, jež vyplývají z analýzy románu. Z translatologického hlediska je bezesporu zajímavé, jak překladatelé přistupují k dialektu v přímé řeči, která se tak v originálu výrazně odlišuje od stylizované řeči vypravěče. Na tuto problematiku se proto zaměříme v samostatné podkapitole „6.5.1 Dialekt“. Z analýzy románu vyplývají i další potenciální překladatelské problémy: překlad reálií a místních názvů, překlad nadvětné syntaxe, neboť v originále se často vyskytuje souřadná spojka „a“, či správné pochopení nedořečených míst v textu.

2.3 Recepce románu *De usynlige* a jeho překladů

2.3.1 Norsko

V norském tisku byly publikovány pochvalné recenze, které oceňují nejen silné téma románu, ale také Jacobsenův vyprávěcí styl. Jedna z předních norských literárních kritiček Marta Norheimová píše v recenzi publikované na webových stránkách norské veřejnoprávní televize NRK následující:

[…] Jacobsen vypráví příběh s rozsáhlými znalostmi o tomto životě, s náklonností k postavám a jazykem, který odstraní všechny námitky. Ano, jedná se o staromódní román, který oslavuje život, jenž by jen málo čtenářů chtělo dlouho snášet, i když kniha nepřímo říká, že bychom mohli, srovnává nás – lidi žijící v blahobytu – s obyvateli Barrøy. Ano, blíží se portrétu hrdiny, nikoli nejméně to platí pro líčení Ingrid. Ano, tohle je román, který ukazuje do blízké, a přesto daleké minulosti, která na naši současnost vrhá ne úplně lichotivé světlo.

Román De usynlige *je zkrátka neobyčejně poutavé a důležité dílo.*[10]

Deník *Aftenposten* zveřejnil recenzi Pála Gerharda Olsena, který román hodnotí jako „prvotřídní krásnou literaturu“[11] a zaměřuje se především na jeho téma. Podobně k dílu přistupují i redaktoři *Dagbladet* a *Vårt Land*.[12] Cathrine Krøgerová dílo přirovnává k románu Knuta Hamsuna (1859–1952) *Matka země* (*Markens Grøde*, 1917), za který Hamsun dostal Nobelovu cenu za literaturu. Hamsunův román představuje „nekritickou idealizaci primitivního života“ (Humpál, 2006, 115).

Výjimkou je deník VG, který si ve své recenzi všímá i jazykové stránky románu. Vyzdvihuje, že Jacobsen repliky postav uvádí „ve zpěvavém helgelandském dialektu“[13] a že do poetického stylu úspěšně začleňuje detailní odborné popisy, týkající se např. techniky rybolovu, stavebních prací a řízení lodi. Zároveň Jacobsen střídavě líčí drobné mezilidské interakce a dramatické události, jako bouře, nehostinnou krajinu, chudobu a nečas, čímž vytváří skutečný čtenářský zážitek.[14]

O úspěchu románu rovněž svědčí skutečnost, že Jacobsen v roce 2015 vydal volné pokračování pod názvem *Hvitt hav*, který byl o rok později přeložen jak do češtiny (jako *Bílý oceán*), tak do němčiny (jako *Weißes Meer*), a překladu se

[10] „[…] Jacobsen fortel historia med stor innsikt i dette livet, med stor varme for personane og i eit språk som får motførestillingar til å fordampe. Ja, det er ein gammaldags roman som hyller eit liv få av lesarane ville ha halde ut særleg lenge, sjølv om boka indirekte seier at det kunne vi hatt godt av, som dei velstandsmenneska vi er samanlikna med Barrøyfolket. Ja, dette er noko som nærmar seg helteportrett, ikkje minst gjeld det skildringa av Ingrid. Ja, dette er ein roman som peikar mot ei nær men likevel fjern fortid som kastar eit ikkje udelt flatterande lys på vår samtid.
De usynlige er rett og slett ei uvanleg fengslande og viktig bok.“ (Norheim, 2013 [online] [cit. 2016-12-16])

[11] „skjønnlitteratur av høy klasse“ (Olsen, 2013 [online] [cit. 2016-12-16])

[12] srov. Krøger, 2013 [online] [cit. 2016-12-16] a Skjeldal, 2013 [online] [cit. 2016-12-16]

[13] „i syngende helgelandsdialekt“ (Hjeltnes, 2013 [online] [cit. 2016-12-16])

[14] srov. Hjeltnes, 2013 [online] [cit. 2016-12-16]

zhostili stejní překladatelé, což svědčí o úspěchu románu i v České republice a Německu.

2.3.2 Česká republika

Česká překladatelka Jarka Vrbová byla za překlad v roce 2015 nominována na knižní cenu Magnesia Litera v kategorii Litera za překladovou knihu, kterou od roku 2002 každoročně uděluje sdružení Litera.

Na portálu literární.cz byla zveřejněna pochvalná recenze, v níž si autorka (ne však detailně) všímá i jazykové stránky románu.[15] Překlad hodnotí jako povedený také Kateřina Kadlecová v recenzi zveřejněné v týdeníku *Reflex*.[16] Již výše jsme citovali recenzi Barbory Grečnerové, jež se zabývá nejen románem *Ostrov*, který podobně jako Krøgerová přirovnává k islandským ságám a k dílu norského klasika Knuta Hamsuna, ale také šířeji popisuje Jacobsenovu tvorbu. K hodnocení překladu se však nevyjadřuje.[17]

Zevrubnou recenzi napsal Pavel Horký pro literární obtýdeník *Tvar*. Recenze vyšla po nominování Jarky Vrbové na cenu Magnesia Litera a autor chválí kultivovanost překladu, který „poskytuje recipientům kromě mimořádné čtivosti i možnost vychutnat si lyrické kvality Jacobsenova textu“ (Horký, 2015, 21). Recenzi zakončuje následujícími slovy:

> *Osobně bych* Ostrovu *Literu velmi přál; nejen pro vydařený překlad Jarky Vrbové, ale i jako ocenění tohoto mimořádného románu a také norské literatury v našem prostředí, která navzdory zvýšenému vydávání kvalitních děl zůstává ve stínu překladů z literatur mnohem větších a renomovanějších – francouzské a americké.* (Horký, 2015, 21)

2.3.3 Německy mluvící země

O úspěchu německého překladu svědčí fakt, že v roce 2016 byl do němčiny přeložen i Jacobsenův navazující román *Hvitt hav*. V německém tisku jsme však nenašli dostatečné množství recenzí, které se románem zabývají. Online kulturní magazín *Perlentaucher*, který cituje vydané recenze o jednotlivých dílech, uvádí u románu *Die Unsichtbaren* pouze recenzi z *Neue Zürcher Zeitung* (viz níže). Přesto jsme v knihovně Goethova institutu v Praze nalezli další recenzi,

[15] srov. Kultánová, 2014 [online] [cit. 2016-07-31]
[16] srov. Kadlecová, 2014 [online] [cit. 2016-07-31]
[17] srov. Grečnerová, 2014 [online] [cit. 2016-07-31]

publikovanou v *Nürnberger Nachrichten*. Sami překladatelé se dle svých slov nesetkali s žádnou zvláštní reakcí na vydání překladu. Andreas Brunstermann uvádí, že vyšly kladné recenze, ve kterých však nebyla nijak hodnocena kvalita překladu (viz kapitolu „5.2 Gabriele Haefsová a Andreas Brunstermann"). Domníváme se proto, že se román v Německu netěšil příliš velkému zájmu literárních kritiků. Pro úplnost je třeba uvést, že se o románu diskutuje na různých čtenářských blozích, kde se román těší velké oblibě zejména díky tématu a vypravěčskému stylu.

Švýcarský deník *Neue Zürcher Zeitung* publikoval recenzi Aldo Keela, který se zaměřuje na líčení chudoby v románu a chválí autora za schopnost vyjádřit málo slovy atmosféru panující na ostrově. Ve své recenzi však vůbec nezmiňuje, zda je překlad do němčiny zdařilý.[18]

V deníku *Nürnberger Nachrichten* byla zveřejněna recenze Wolfa Petera Schnetze, který se také zabývá především dějem románu – nutno dodat, že s jistými nesrovnalostmi. Autor recenze například píše o Barbro jako o „Mariině vysmívané sestře"[19] a uvádí:

> *Rodinu postihne těžká rána, když Hans Barroy, středobod síly, v nejlepších letech nečekaně zemře na mrtvici. Bylo mu sotva přes padesát. Nyní přebírá zodpovědnost za živobytí jeho dcera Ingrid. Odejde na pevninu do služby k jedné zámožné rodině.* [20]

Ingrid však po Hansově smrti zůstává na ostrově, kde se společně s Larsem o vše starají. Ve službě u Tommesenových byla, když Hans ještě žil. Autor recenze chválí překlad Gabriele Haefsové, aniž by zmínil, že na překladu pracoval i Andreas Brunstermann. Zajímavé také je, že recenzent nepoužívá norské písmeno „ø". Ve všech ostatních nalezených německých i českých recenzích je zachován norský pravopis.

[18] srov. Keel, 2014 [online] [cit. 2017-04-19]
[19] „Barbro, Marias viel belächelte Schwester" (Schnetz, 2014)
[20] „Ein schwerer Schlag trifft die Familie, als Hans Barroy, der kraftvolle Mittelpunkt, unerwartet an einem Schlaganfall im besten Alter stirbt. Er ist knapp über 50 geworden. Jetzt übernimmt die Tochter Ingrid die Verantwortung für das Auskommen. Sie geht aufs Festland, um als Hausmädchen bei einer wohlhabenden Familie eine Anstellung zu finden." (Schnetz, 2014)

3. Typologická klasifikace jazyků

V této části se zaměříme na charakteristiku jazyků, které jsou předmětem naší práce, a vycházet přitom budeme ze strukturní typologie Vladimíra Skaličky. Český lingvista rozdělil jazyky do pěti skupin: aglutinační, flektivní, izolační, introflektivní a polysyntetické. Názvy jsou vyvozeny z převládajícího rysu jazyků, ovšem žádný jazyk nespadá do dané skupiny stoprocentně, neboť každý vykazuje řadu různých rysů (srov. Čermák, 1997, 278). Pro účely této práce postačí definovat pouze vlastnosti zkoumaných jazyků, přičemž se zaměříme na ty rysy, které jsou významné z translatologického hlediska, tj. rysy, které mohou při překladu působit problémy.

3.1 Norština

Skalička zařazuje norštinu do izolačního typu, pro který je charakteristický úbytek afixů a v němž jsou gramatické funkce často vyjadřovány pomocnými slovy (srov. Skalička, 2006, 976). Norština si zachovala pouze dva pády – nominativ a genitiv s výlučně přivlastňovací funkcí. K rozlišení syntaktické funkce jednotlivých substantiv slouží slovosled ve větě, subjekt stojí buď na první, nebo třetí pozici; na druhém místě je verbum finitum. Norský slovosled se primárně řídí gramatickými principy, zčásti jej však ovlivňuje i funkční větná perspektiva, a to zejména v pořadí přímého a nepřímého objektu, v některých pasivních konstrukcích, v postavení kontextově závislého příslovečného určení na začátku věty a v tzv. presenteringsform, která se využívá při představování nové informace (a podobá se německé konstrukci „Es gibt…“).[21] V norské větě musí být vždy vyjádřen podmět.

Pro odlišení nové a známé informace využívá norština systém členů, jejichž použití však zároveň závisí na různých syntaktických a sémantických podmínkách. Norský určitý člen je postpozitivní a stává se součástí podstatného jména, viz následující příklady:

en far (nějaký otec) → far<u>en</u> (ten otec)

ei/en mor (nějaká matka) → mor<u>a</u>/mor<u>en</u> (ta matka)

et barn (nějaké dítě) → barn<u>et</u> (to dítě)

[21] Uvědomujeme si, že problematika norského slovosledu je komplikovanější (liší se např. ve větě hlavní a vedlejší). Pro účely této práce však daný přehled postačí.

V některých případech může být určitý tvar substantiva dvojznačný, např. „faren“ může znamenat „otec“ (od „en far“), ale také „nebezpečí“ (od „en fare“), a proto je třeba při překladu věnovat zvýšenou pozornost kontextu. (Tím samozřejmě netvrdíme, že u jiných jevů a jazyků na kontext nebereme ohled.)

Na rozdíl od obecné charakteristiky izolačních jazyků najdeme v norštině shodu mezi podstatným jménem a přívlastkem, vyjádřenou koncovkami. Při slovotvorbě se často uplatňuje odvozování a skládání (srov. Skalička, 2006, 1250). Zejména druhý zmíněný slovotvorný princip má norština společný s němčinou, což hraje významnou roli při překladu. V češtině skládání není tak produktivní, viz následující příklady (vybrané z analyzovaného románu):

solskinn – Sonnenlicht – sluneční svit

gravskrift – Grabinschrift – nápis na náhrobním kameni

potetkjeller – Kartoffelkeller – sklípek na brambory

3.2 Čeština

U češtiny je dominantní typ flektivní, který využívá propracovaný systém afixů, jež na rozdíl od aglutinačních jazyků mohou vyjadřovat více funkcí. Čeština má zvláštní substantivní, pronominální, adjektivní a verbální flexi a u každé z nich navíc několik deklinací a konjugací (srov. Popela, 2006, 13). Díky tomu dokáže čeština vyjádřit syntaktické vztahy kongruencí a nemá pevný slovosled. Slovosled češtiny se tak řídí aktuálním členěním větným. Jedná se o členění výpovědi na její východisko a jádro. Východisko je ta část výpovědi, která je již známá z předešlého kontextu a obvykle stojí na začátku věty, jádro výpovědi je nová informace, v neutrální větě uvedená na konci (srov. Čechová, 2000, 259). Při překladu z jazyků, jež nevyužívají aktuální členění větné, je třeba tomuto jevu věnovat zvýšenou pozornost, aby český překlad působil přirozeně.

3.3 Němčina

Typologická klasifikace němčiny je složitější, neboť němčina vykazuje několik rysů, jež jsou typické pro rozdílné skupiny (srov. Kocková, 2007, 8). Částečně ji můžeme přiřadit k izolačnímu typu, zároveň vyjadřuje některé gramatické funkce afixy, což je charakteristické pro jazyky flektivní. V některých aspektech vykazuje znaky interflektivních jazyků (např. umlaut u množného čísla některých substantiv), velkým množstvím kompozit však spadá do polysyntetického typu.

Stejně jako norština používá u substantiv členy. Německý slovosled se řídí gramatickými pravidly, např. verbum finitum stojí na druhém místě ve větě hlavní a na posledním místě ve větě vedlejší a věta se dělí na tři větná pole (*Vorfeld*, *Mittelfeld* a *Nachfeld*). Do jisté míry však lze větné členy aktuálně přemisťovat vzhledem ke komunikativnímu záměru (srov. Štícha, 2003, 133).

3.4 Možné překladatelské problémy

Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že při překladu z norštiny do češtiny je třeba dbát na aktuální členění větné a nenechat se ovlivnit norským slovosledem, který se řídí odlišnými principy. Překladatelský oříšek představují kompozita, jejichž vytváření je v norštině produktivní, zatímco v češtině kompozice tak obvyklá není.

Norština a němčina mají mnoho společných znaků, které lze při překladu z norštiny do němčiny zachovat. Norský a německý slovosled se řídí podobnými pravidly, proto není třeba jej výrazně upravovat. Také systém členů je v obou jazycích analogický. Pro němčinu je též typické produktivní skládání. Složeniny vznikají z nejrůznějších slov a jejich vytváření má poměrně volná pravidla, takže se v textech hojně vyskytují.

4. Překladatelé románu *De usynlige*

V následující části se po seznámení s autorem románu zaměříme na překladatele, kteří román přeložili do češtiny a němčiny.

4.1 Jarka Vrbová

Česká překladatelka a vysokoškolská pedagožka Jarka Vrbová (*1950) vystudovala angličtinu a norštinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Studium absolvovala v roce 1974. Po studiu pracovala jako referentka v Art centru, poté jako odborná asistentka v oddělení matematické lingvistiky na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 1990 působí na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Do češtiny přeložila řadu norských i švédských děl a do české literatury uvedla takové spisovatele, jako je Jostein Gaarder – autor světového bestselleru *Sofiin svět* (*Sofies verden*, 1991) –, Lars Saabye Christensen či Roy Jacobsen, přeložila rovněž několik děl Astrid Lindgrenové (např. *Bratři Lví srdce*, *Mio, můj Mio*, *Madynka zachránkyně*). Podílela se též na vydání *Praktického slovníku norsko-českého a česko-norského*[22].

Za svou činnost dostala v roce 2009 Norský královský řád za zásluhy (Den Kongelige Norske Fortjenstorden), a to především za rozvíjení česko-norských vztahů v oblasti literatury a kultury.[23]

4.2 Gabriele Haefsová

Německá spisovatelka a překladatelka Gabriele Haefsová (*1950) překládá od osmdesátých let dvacátého století beletrii z norštiny, dánštiny, švédštiny, angličtiny, nizozemštiny a irštiny. Kromě cizích jazyků vystudovala jazykovědu a evropskou etnologii na univerzitách v Bonnu a Hamburgu. Přeložila díla řady spisovatelů, např. Josteina Gaardera, Anne Holtové a Ingvara Ambjørnsena, za něhož je od roku 1985 provdaná. Za svou překladatelskou činnost získala řadu ocenění, např. Německou cenu za literaturu pro mládež (Deutscher Jugendliteraturpreis, 1994) a Cenu Willyho Brandta (Willy-Brandt-Preis, 2000).

[22] Vrbová, Jarka, Stejskalová Barbora, Gabrielsen, Inger-Ma a Ekeland, Anders: *Praktický slovník norsko-český a česko-norský*. Voznice: Leda. 2005.
[23] srov. oficiální webové stránky norské královské rodiny [online] [cit. 2017-01-02]

V roce 2011 jí byl udělen Norský královský řád za zásluhy (Den Kongelige Norske Fortjenstorden) a získala titul rytíř první třídy.[24]

4.3 Andreas Brunstermann

Německý překladatel Andreas Brunstermann se věnuje překladu z norštiny a angličtiny od roku 2003. Předtím působil jako sociální pedagog, pracoval rovněž v marketingovém oddělení jednoho nakladatelství. Překládá hlavně detektivní romány (např. Jørn Lier Horst, Bjørn Bottolvs), ale i jiné beletristické žánry, odbornou literaturu, webové stránky a věnuje se i překladu scénářů. Je například autorem překladu norského seriálu *Okupace* (*Okkupert*, 2015) či filmu *Max Manus* (2008). S Gabriele Haefsovou překládá kromě některých titulů Roye Jacobsena i detektivní romány Eysteina Hanssena či Jørgena Gunneruda.

[24] srov. oficiální webové stránky norské královské rodiny [online] [cit. 2017-01-03]

5. Rozhovory s překladateli

5.1 Jarka Vrbová

S Jarkou Vrbovou jsme se sešly 14. února 2017. Paní doktorka měla předem k dispozici otázky, které se týkaly výhradně překladu románu *De usynlige*. V návaznosti na některé otázky jsme se však v průběhu rozhovoru zabývaly i obecnou situací v překladatelské praxi. Rozhovor trval 25 minut a probíhal v jedné z učeben Filozofické fakulty. Zde je písemný záznam našeho rozhovoru.

Paní doktorko, děkuji, že jste si udělala čas na dnešní interview, jehož tématem je překlad románu Roye Jacobsena *De usynlige*. Má první otázka zní: Kdo inicioval tento překlad? Vyhledala jste si tento román sama a chtěla jste ho přeložit, nebo jste byla oslovena a kým?

Kromě titulů Josteina Gaardera jsem knihy, které jsem překládala, vesměs navrhovala já. V našich malých jazycích to totiž obecně nefunguje tak, že by nakladatelé brouzdali na knižních veletrzích a hledali bestsellery. Takže většinou jsem knihy navrhovala já. Tak to bylo i s tímto titulem Roye Jacobsena. Už předtím jsem přeložila *Zázračné dítě*, tudíž jsem oslovila stejného nakladatele, pana doktora Pistoria, že je to pozoruhodná kniha a že o ni velmi stojím.

Jaká byla reakce pana doktora Pistoria?

Panu doktoru Pistoriovi se velmi líbilo *Zázračné dítě*, a tak doufal, že *Ostrov* bude podobný. Pak byl trošku zklamaný, ale s vydáním knihy souhlasil.

Kolik času jste měla na vypracování překladu?

Román jsem našla někdy o prázdninách a hned jsem mu psala. Požádala jsem nakladatelství o PDF, abych mohla napsat posudek nebo návrh, který člověk musí poslat českému nakladateli. Chtěla jsem, aby byl posudek fundovanější a nezakládal se pouze na tom, co jsem vyčetla z recenzí na internetu. PDF jsem dostala někdy o prázdninách a pan doktor Pistorius chtěl knihu vydat před Světem knihy – to on chce často –, takže překlad vyšel na jaře. Práce tedy trvala půl roku.

Byla jste v kontaktu s autorem románu?

Posléze ano. S Royem Jacobsenem jsem byla v kontaktu u každého jeho překladu, teď už tedy u tří knih, protože některé drobnosti podle mě neseděly nebo jsem je potřebovala vysvětlit.

Byl vstřícný?

Velmi vstřícný. Byla jsem asi třetí překladatel, který *Ostrov* překládal, a on zřejmě dostával tolik dotazů, že nám, překladatelům, vypracoval slovníček – to jsem ještě nezažila. Možná jste si všimla, že postavy románu mluví nářečím, a kromě toho je tam spousta rybářského a už dávno nepoužívaného náčiní. Dokonce i Skandinávci, kteří román překládali do sousedních jazyků, nebo Němci, kteří také vědí ledasco o lovu ryb, při překladu některých výrazů tápali. A tak nám vypracoval slovníček, což byla ohromná pomoc. Takovou vstřícnost jsem v životě nezažila.

Vaše komunikace probíhala elektronicky, nebo jste se i sešli?

Elektronicky.

Vy už jste se zmínila, že v románu najdeme dialekt. Jaká byla Vaše strategie při jeho překladu?

Překlad dialektu je vždycky velký oříšek. Teď zrovna čtu výbornou knihu *Pískový vrch* úžasně přeloženou z polštiny, ale trochu mi vadí, že východopolské nářečí bylo nahrazeno brněnským a hanáckým. Proč by měla postava z pohraničí mezi Polskem a Běloruskem mluvit moravsky? Ovšem překlad dialektů je velké úskalí. Aby severonorský dialekt v románu *Ostrov* nepřipomínal naše dialekty, uchýlila jsem se k něčemu, co bych nazvala „lidová obecná mluva“, ne však obecná čeština. Nechtěla jsem dialekt naznačit morfologicky, např. „oni říkajú“, popřípadě „řikaj“, ale jednotlivými slovy, např. „dyk“, „akorát“.

V románu občas zazní i vulgarismus.

Ano, vulgarismy tam jsou. V *Bílém oceánu* je jich ještě víc, protože tam vystupuje drsnější postava kapitána. Řekla bych, že je mi velkým vzorem Škvorecký – nemyslím teď jeho romány z Ameriky, ale knihy, které napsal tady. Používá pestrou slovní zásobu, i když on nepotřeboval znázornit, že jde o dialekt. Překlad dialektu je opravdu náročný, ale jako zásadu bych řekla, že je lepší jej vyjádřit jednotlivými slovy než morfologickými prostředky.

Problematický byl asi i překlad místních názvů, kterých je v románu hodně. Většina z nich je fiktivní, jsou to např. jednotlivé louky na ostrově nebo skály v okolí. Některé názvy jste ponechala v norštině, jiné jste přeložila do češtiny. Jaká byla Vaše strategie při překladu těchto názvů?

O tom jsem dlouho přemýšlela, vciťovala jsem se do postav a ta kniha mě opravdu osobně zasáhla, prakticky jsem s ní žila. Některé názvy jsou

symptomatické, např. Růžová louka, Husí ostrov, o něčem vypovídají. A tak jsem se nakonec rozhodla, že ostrůvky a skály, které nejsou obydlené, přeložím, a ty, které jsou obydlené, nepřeložím. Ta místa nejsou úplně fiktivní, jsou posunutá. Barrøy není tam, kde o něm Jacobsen píše, je jinde, ale ty obydlené ostrovy tam jsou, takže jsem je nechala v norštině. Nevím, jestli jsem se rozhodla správně, možná by bylo lepší je přeložit všechny. Na druhou stranu některé názvy ani přeložit nešly. Také mi přišlo, že Barrøy, což znamená „Pustý ostrov“, není vhodný název.

V románu se vyskytuje mnoho reálií, které se týkají především rybolovu na začátku dvacátého století. Pan Jacobsen Vám tedy poskytl slovníček těchto termínů, ale konzultovala jste reálie i s nějakými odborníky, např. historiky?

S historiky jsem reálie nekonzultovala. Dnes se toho dá hodně vyhledat na Googlu. Jednou jsem byla v prodejně rybářských potřeb nad náměstím I. P. Pavlova, ale problém je, že když se zeptáte praktika, tak často neví, co potřebujete. Musíte s ním konverzovat, abyste z něj dostala slovo, které potřebujete vědět. Ale co se týče porozumění norskému textu, tak jsem se radila s norskou kamarádkou, redaktorkou, která se zase radila s redaktorkou toho románu, abychom příliš neobtěžovaly autora. Ale některé věci jsem s ním musela probrat.

Tady mám jeden mail, kde Roy píše: „He, he, he. Du har nok ikke bygd så mange hus, Jarka.“ [„Ha, ha, ha. Ty jsi ještě nepostavila moc domů, Jarko.“] Ptala jsem se ho totiž na to, jak v románu stavějí nějakou boudu. Některé věci mi tam nebyly jasné. Doma jsme to opravdu prožívali, máte tu také otázku na redaktora, což je shodou okolností můj muž, a tak jsme si říkali, co, které prkno, jak a kam. Tak mi to pak autor uvedl na pravou míru.

Ukázalo se však, že některé věci neznají ani redaktorky [v norském nakladatelství], a ani nad nimi nebádají. Myslím, že v Norsku je obecně problém s redaktory, protože tam není zvykem, jako bývalo u nás – nevím, opravdu je asi lepší mluvit v minulém čase, protože dobrých redaktorů ubývá –, dělat zevrubnou redakci. V Norsku vlastně jen dílo přečtou z hlediska korektorského a nevychytají takové věci, jako když má autor tři stránky za sebou úplně stejné, velmi nápadné hodnotící adjektivum, což pak při čtení docela vadí, nebo když dá autor postavě do úst nějaké typické slovo, které pak použije někdo jiný. To by se nemělo stát,

mělo by se dbát na to, aby se charakteristika takovým slovem týkala jen jedné osoby. A to je práce redaktorů, to autor v hlavě neudrží.

Když takový nedostatek najdete v originálu, tak ho do překladu asi nepromítáte?

Nepromítám. Pokud jde o nějaké hodnotící adjektivum, které je za sebou na třech stránkách a pak v celé knize ani jednou – to dělá např. Gaarder –, tak se ani neptám a slovo nahradím. Ale když jde o to typické slovo, tak se raději zeptám, jestli bych jej mohla změnit.

Je něco, v čem byl překlad románu *De usynlige* výjimečný – kromě toho, že Vám autor poskytl slovníček?

To bylo výjimečné, to je pravda. Také byl velmi těžký, ale to zas není tak výjimečné. Výjimečný byl v tom, že se tam opravdu skoro nic neděje. Prostředí je tak nesmírně jinačí než naše, že bylo hodně těžké těmi málo slovy, která by neměla být nijak zvlášť expresivní, vyjádřit atmosféru, která tam vládne, kdy jenom křičí rackové, je slyšet vítr, vlny. I lidé v románu málo mluví, málo jednají, jde jim jen o to přežít. Nenajdeme tam snové fantazie, na kterých se překladatel někdy rád vyřádí. Takže bych řekla, že ta výjimečnost tkví ve střízlivosti.

A je něco, v čem byl ten román podobný jiným dílům, která jste překládala?

Střízlivost je typická pro řadu norských knih, což je těžké převést do češtiny, aby to nevypadalo placatě, abych tak řekla, chudě. Čeština je úžasná, musí se hledat jiné prostředky. Román se trošku podobá *Příběhu matky a otce* od Edvarda Hoema, ale ten patří do jiného žánru, je zařazený do škatulky dokumentární román a tam se střízlivost předpokládá. I když Hoemův román pojednává o dramatických osudech, tak jsou vylíčeny velmi střízlivě. Jinak mě nic nenapadá. Ale třeba Lars Saabye Christensen se překládá sám.

Český překlad vyšel pod názvem *Ostrov*. Proč jste titul nepřeložila doslovně jako „Neviditelní“?

Protože si to nakladatel nepřál. Přestože jsem argumentovala, že sám autor chtěl, aby hlavními postavami byli lidé, kteří jsou ale ve skutečnosti neviditelní. Nakladatelovi se to nelíbilo, protože *Neviditelní* je titul asi dvou filmů, *Neviditelný* je pak román Jaroslava Havlíčka, našeho meziválečného autora psychologické prózy, a tou dobou se vysílal i seriál *Neviditelní*. „Zavání to duchařinou,“ říkal nakladatel. Tak jsme s manželem navrhli několik různých

titulů: „Ostrov“, „Ostrov neviditelných“, „Neviditelní ostrované“, „Nevidění“, „Nepozorovaní“, „Jsou neviditelní“. Samozřejmě jsem se Jacobsena zeptala, jestli s přejmenováním souhlasí. Nejvíce se nám líbil název *Ostrov*, protože je nenápadný, i když je jistě také hodně děl, která se tak jmenují.

Jak probíhala spolupráce s redaktorem?

To je dobrá otázka. Redaktorů, kteří jsou opravdu dobří a ještě k tomu umí skandinávský jazyk, je málo, možná tři, čtyři, se kterými jsem spolupracovala. Jedním z nich je Zbyněk Černík, který je výborný redaktor, ale dává přednost překladu, což se mu nedivím. Další je švédštinářka Viola Somogyi, se kterou jsem také několikrát dělala redakci, ale jinak redaktoři skandinávské jazyky neznají.

Čím si myslíte, že je způsobeno, že je tak málo redaktorů?

Je to velmi těžká práce. Myslím, že ji nemůžou dělat „volnonožky“, protože je to strašná práce honorovaná třiceti pěti korunami za stránku, takže to můžou dělat jenom redaktoři zaměstnaní v nakladatelstvích, ale tam moc našich absolventů není.

S mužem jsme už dělali několik redakcí pro pana doktora Pistoria a pro nakladatelství Argo, protože tam muže znají jako redaktora a překladatele. Ani příliš nevadí, že neumí skandinávský jazyk, i když je to velmi náročné, ale má to tu výhodu, že tam neunikne žádná myška, tedy možná ano, mně vždycky unikne nějaká myška, ale všechno, co se mu zdá divné, se mu musí přesně vysvětlit, věty přesně vyložit apod. Takhle by to vlastně mělo fungovat, když redaktor nezná jazyk originálu a nemůže si ho sám přečíst. Člověk by mu to měl celé přeříkat, aby věděl, jak která věta zní a jak tomu odpovídá český překlad, kde došlo k posunu apod.

Odpovídala podle Vás odměna náročnosti překladu?

Musím říct, že pan doktor Pistorius dostal dva granty, takže ano.

S jakou reakcí jste se po vydání románu setkala?

Tak ještě před vydáním mi dělala korekturu má dcera, která je bohemistka a které jsem se ptala na některé čárky, a ona to v tu ránu přečetla celé. Byla naprosto nadšená. Panu redaktorovi se to také velmi líbilo. Pan doktor Pistorius říkal: „Tam se přece vůbec nic neděje.“ Ale paní Pistoriové se kniha líbila moc. Jinak byly reakce spíš dobré. Myslím, že ten, komu se to nelíbilo nebo kdo to odložil, by mi to asi neřekl. Mám ale vždycky velkou radost, když kniha dosáhne za hranice našeho skandinávského okruhu, když si jí všimne i někdo jiný.

Například o tomto románu zveřejnila v týdeníku Respekt etnoložka Pavlína Brzáková krásný, chápavý sloupek. Ten román ji velmi oslovil, což mě potěšilo.

Za překlad jste byla nominována na cenu Magnesia Litera. Jaká byla Vaše reakce, když jste se o nominaci dozvěděla?

Hrůza! Dokonce jsem říkala: „Pane doktore, prosím vás, co jste mi to udělal?“ To říkám opravdu upřímně. Nebyla jsem nadšená, protože kolem Magnesie se vždycky odehrává televizní šum a už jsem slyšela od Zbyňka Černíka i jiných nominovaných, že se vždycky natáčí medailonek, a to mi není příjemné. Ještě navíc je to taková tichá kniha. Ale jsem samozřejmě ráda, že si té knihy komise všimla, že ji přečetli a líbila se jim, takže jsem se ocitla mezi třemi nominovanými. Další nominovanou byla Kateřina Vinšová, překladatelka z francouzštiny, tak to bylo dobré sousedství. A pan doktor Pistorius si velmi liboval, že se zvýšil prodej.

Proč si myslíte, že ten román komisi oslovil?

Tím, že je jiný. Myslím, že je hluboce pravdivý. Nejsou tam žádné spisovatelské machy, ani snaha o líbivost. Dokonce se ani moc nepodbízí čtenářům, některé věci bylo hodné těžké rozluštit. A je to hodně jiné, je to svět, který je pro nás naprosto neznámý.

Paní doktorko, moc děkuji za Vaše odpovědi.

5.2 Gabriele Haefsová a Andreas Brunstermann

Komunikace s německými překladateli proběhla elektronickou poštou. Oběma překladatelům jsem zaslala otázky, jež se zaměřovaly na obdobné tematické okruhy jako otázky připravené na rozhovor s Jarkou Vrbovou. Zde uvádíme český překlad odpovědí, jež jsme rovněž upravili pro účely této práce, německé originály uvádíme v „Příloze 6“.

Iniciovali jste překlad románu sami? Kdo byl zadavatelem překladu?

GH: Ne, neiniciovala. Předtím jsem přeložila šest románů Roye Jacobsena sama a jeden společně s Andreasem Brunstermannem. Překlad zadalo nakladatelství, u něhož je Roy Jacobsen stálým autorem a které tak vydává každou jeho novou knihu.

AB: Překlad iniciovalo nakladatelství Osburg. Gabriele Haefsová už přeložila několik Jacobsenových titulů, a tak ji nakladatelství oslovilo, zda by překlad vyhotovila, a ona mi nabídla spolupráci.

Jak dlouho jste na překladu pracovali?

GH: To si již nepamatuji přesně, možná čtyři měsíce.

AB: Samotný překlad mi zabral asi dva měsíce, když započítáme i zapracování redakčních úprav a korektur, trvala práce asi tři měsíce.

Jak jste spolupracovali?

GH: Velmi úzce, rozdělili jsme si knihu na části po čtyřech kapitolách, které jsme pak pokaždé přeložili a navzájem si je posílali. Kdo zrovna nepřekládal, komentoval a navrhoval lepší řešení. Spolupracovali jsme i na rešerších, Andreas žije v Berlíně, já v Hamburgu a v Historickém muzeu města Hamburg se nachází knihovna s velkým množstvím odborné literatury o historii rybolovu, která v Berlíně není tak snadno k sehnání.

AB: Velmi úzce. Vzhledem k tomu, že nebydlíme ve stejném městě, jsme komunikovali přes e-maily. Každý z nás přeložil tři nebo čtyři docela krátké kapitoly a pak je poslal tomu druhému, to znamená, že jsme si překlad po úsecích korigovali, pak jsme hned komentáře či návrhy toho druhého zapracovali a takto jsme pokračovali.

Byli jste v kontaktu s autorem?

GH: Ano, to je člověk vždycky, příp. se o to alespoň pokusí.

AB: Ano, ale ne příliš. Měli jsme pár otázek, které jsme potřebovali od autora objasnit. Komunikace probíhala vcelku dobře.

Jaká byla Vaše strategie při překladu dialektu?

GH: V němčině není žádný odpovídající dialekt (německé pobřežní dialekty např. neobsahují označení pro skály a kopce), a tak jsme použili druh severoněmeckého hovorového jazyka.

AB: Nebylo to jednoduché. Jen těžko jsme mohli vybrat jeden dialekt. Hodně jsme improvizovali, jazyk a barva zvuku se musely hodit k oblasti u Severního moře, muselo to znít „severně“. A tak vznikla směsice různých dialektů, popř. přízvuků, které se používají např. v severním Německu, Berlíně a Porúří.

Některé místní názvy jste přeložili (Lundeskjærene = Lundeschären, Rosehagen = Rosengarten, Oksholmen = Stierholm), jiné jste ponechali

v norštině (Oterholmen, Gjesøya, Stangholmen). Jaká byla Vaše strategie při překladu místních názvů?

GH: Bohužel si to nepamatuji, už je to dlouho.

AB: I zde jsme hodně improvizovali. Do němčiny jsme překládali především ty názvy, u kterých se překlad přímo nabízel, jako u „Rosehagen“ nebo „Oksholmen“, ale ne vždy (viz Oterholmen).

Konzultovali jste reálie v románu i s nějakými odborníky?

GH: Odborné výrazy týkající se rybolovu jsme hledali především ve slovnících, párkrát jsme si slovo museli vymyslet, protože neexistoval žádný německý ekvivalent.

AB: Ne, Gabriele Haefsová vyhledala v knihovně Muzea rybářství v Hamburgu mnoho námořních termínů, kromě toho jsme pilně listovali slovníky a něco jsme našli na internetu. Některé velmi nápadné termíny ze světa rybolovu jsme si vymysleli, protože žádný odpovídající překlad nebyl k nalezení.

Je něco, v čem byl překlad románu *De usynlige* výjimečný?

GH: Ne.

AB: Odpověď výše již napovídá, že překlad spočíval v improvizaci a rešerších.

Jak probíhala spolupráce s redaktorem?

GH: Redaktor z nakladatelství nemá ponětí o rybolovu ani mořeplavbě a ani neumí norsky. Kromě toho pochází z jižního Německa, a tak často trval na slovech, která jsou srozumitelná také tam, což samozřejmě vždy nešlo, obzvlášť u mořeplavby a rybolovu.

AB: Během práce na překladu jsme přímo nespolupracovali. Po předložení hotového překladu text korigoval nakladatelský redaktor společně s Royem Jacobsenem, který mluví německy.

Odpovídala podle Vás odměna náročnosti překladu?

GH: To je složitá otázka. Nakladatelství každopádně vyplácí honoráře, které jsou v Německu úplně normální a dokonce i mírně nadprůměrné, a tak by nebylo správné si stěžovat, ale honoráře přirozeně neodpovídají skutečně vynaložené práci.

AB: Těžko říct. Co odpovídá? Ve srovnání se skandinávskými nebo francouzskými nakladatelstvími platí ta německá spíše málo. Vyšší odměnu by si zasloužila i rešeršní práce. Ale člověk by si neměl stěžovat.

S jakou reakcí jste se ze strany čtenářů a kritiků po vydání románu setkali?

GH: S žádnou zvláštní.

AB: Pokud si dobře pamatuji, tak s žádnou. Recenze byly vesměs kladné, přičemž naše překladatelská práce nebyla nijak zvlášť zmíněna. Roy Jacobsen byl ale velmi spokojený.

Děkuji za Vaše odpovědi.

5.3 Shrnutí

Na závěr této části se pokusíme porovnat výše uvedené odpovědi a představíme několik hypotéz, které se vztahují k překladatelské činnosti v Německu a v České republice. Naším cílem není uvést obecně platná tvrzení, chceme pouze nastínit některé aspekty, které by se mohly stát předmětem jiných translatologických výzkumů.

Je zajímavé, že zatímco česká překladatelka musela překlad románu iniciovat sama, němečtí překladatelé byli osloveni nakladatelem. Na základě této výpovědi bychom mohli předložit domněnku, že norská (možná dokonce skandinávská) literatura je v Německu vyhledávanější než v Česku (pomineme-li detektivní romány, jež se i v Česku těší velké oblibě). Tato problematika si jistě zaslouží zevrubnější analýzu, v této práci se jí však nebudeme blíže zabývat.

Ani v českém, ani v německém překladu není helgelandský dialekt nahrazen určitým dialektem cílového jazyka. Překladatelé využívají lexikální prostředky z různých stylistických rovin, němečtí překladatelé volí i výrazy v některých německých dialektech. Blíže se na problematiku dialektu zaměříme v podkapitole „6.5.1 Dialekt“ při translatologické analýze, v níž se rovněž budeme věnovat překladu místních názvů. Již nyní však musíme podotknout, že zatímco němečtí překladatelé k názvům přistupují jednotlivě, česká překladatelka volí velmi zajímavou strategii.

Za zmínku též stojí, že jak do němčiny, tak do češtiny román přeložili rodilí mluvčí cílových jazyků. Na redakci německého překladu se podílel i autor románu, což byl pro německé překladatele jistě velký přínos. Bohužel při překladu do češtiny se nelze na takovou výhodu příliš spoléhat.

6. Translatologická analýza

Cílem translatologické analýzy je zkoumat, jakým způsobem je román Roye Jacobsena přeložen do češtiny a němčiny. Zaměříme se na různé aspekty překladatelské strategie a na základě dílčích pozorování se pokusíme určit, o jaký druh překladu se v obou případech jedná.

Vycházíme přitom z teorie Jiřího Levého, jenž rozlišuje dvojí normu překladu: 1. normu reprodukční (požadavek věrnosti) a 2. normu uměleckosti (požadavek krásy). Obě normy jsou v překladu nepostradatelné, neboť překlad musí být „pokud možno přesnou reprodukcí původního díla, ale především musí být hodnotným literárním dílem českým“ (Levý, 2012, 82). Na základě těchto norem pak definuje metodu věrnou (doslovnou) a volnou (adaptační) a překlady charakterizuje následovně:

> *Věrný překlad se upíná na momenty zvláštní. Proto připouští jen výměnu jazykového materiálu a ostatní prvky směřující k jedinečnosti zachovává jako součást koloritu, často na úkor srozumitelnosti, tj. na úkor obecného významu. Volný překlad klade důraz na obecné. Zachovává obecný obsah a formu a zavádí substituci do celé oblasti zvláštního: za národní a dobovou specifičnost originálu dosazuje národní a dobovou specifičnost oblasti, do níž se překlad uvádí, proto ve svém extrému vede k lokalizaci a aktualizaci.* (Levý, 2012, 104)

Dalším východiskem je teorie Andrého Lefevera, který rozlišuje čtyři úrovně překladu: ideologii, poetiku, diskurz a jazyk. Rozdílná ideologie ve výchozí a cílové kultuře může mít zásadní vliv na překlad, především ve formě cenzury (srov. Lefevere, 2006, 86–89). Tento aspekt však není u Jacobsenova románu aktuální, neboť ideologie panující ve výchozí kultuře a v kulturách cílových nevykazují výrazné rozdíly a do práce překladatelů nezasahují cenzoři. Na ostatní aspekty se zaměříme při podrobné analýze jednotlivých rovin. Bude nás zajímat zejména následující: Je styl převeden s ohledem na cílovou kulturu? Jsou elementy indikující cizost nahrazeny prvky z cílových kultur? Nalezneme v cílových textech vysvětlivky a poznámky překladatelů?

6.1 Metoda a výběr vzorku pro výzkum

Translatologická analýza je metoda kritiky překladu, jež je podle modelu J. S. Holmese součástí aplikované translatologie (srov. Munday, 2001, 10). Na

rozdíl od analýzy překladatelské zkoumá translatologická analýza překlad i originál a rozebírá texty na úrovni sémantické, stylistické, lexikální, gramatické a pragmatické.

Empirický materiál pro analýzu překladů Jacobsenova románu tvoří kapitoly 1–5, 26–30 a 49–53. Celkově se jedná o 70 stran z 245 norského originálu, o 60 stran z 207 českého překladu a o 79 stran z 270 německého překladu, což činí přibližně 29 % stran. Domníváme se, že uvedený počet stran poskytuje dostačující vzorek pro určení strategie na lexikální, syntaktické, sémantické a stylistické rovině. Zaměříme se mj. na překlad dialektu, lexika a kohezních prostředků, u nichž můžeme metodu překladatelů vyvodit na základě vzorku. Při zkoumání některých jevů, jako je překlad místních názvů a reálií, však prozkoumáme celý román, neboť se jedná o důležitou součást románu a k jednotlivým výrazům lze přistupovat odlišně.

6.2 Překladatelské posuny na makrostylistické rovině

Překladatelské posuny vznikají jako důsledek nemožnosti dosáhnout úplné věrnosti originálu a zároveň jsou projevem snahy vyhnout se „nevěrnosti“ a dosáhnout totožnosti za cenu jisté změny (srov. Popovič, 1975, str. 121). Překlad se musí nutně posouvat vzhledem k rozdílům jazykové, kulturní a literární povahy (srov. Gromová, 2000, str. 56). V této kapitole se krátce zmíníme o posunech na makrostylistické rovině a určíme, zda je můžeme najít v německém či českém překladu Jacobsenova románu. Katharina Reißová rozlišuje následující posuny na makrostylistické úrovni: aktualizaci, lokalizaci a adaptaci (srov. Reiß, 1971, str. 73–80 a Reiß, 1976, str. 60). Při aktualizaci se mění čas díla, při lokalizaci místo děje a při adaptaci reálie. Jak jsme již vysvětlili v kapitole „2.2 Literárněkritická analýza románu *De usynlige*“, odehrává se román na začátku dvacátého století v severním Norsku a vypráví o životě rybářské rodiny. Ani v českém, ani v německém překladu není změněn čas ani místo děje, a nedochází tak k žádnému ze zmíněných posunů.

Z této skutečnosti vyplývá, že český ani německý překlad není krajně volný, neboť v nich nedochází k substituci národní a dobové specifičnosti. Oba překlady zprostředkovávají cizí reálie.

6.3 Lexikální rovina

6.3.1 Vlastní jména a místní názvy

V předchozí kapitole jsme uvedli, že v českém ani v německém překladu nedochází k žádnému tematickému posunu, definovanému Katharinou Reißovou. Děj románu tedy není přenesen do českého, resp. německého prostředí, a je proto třeba cílovému čtenáři zprostředkovat prostředí cizí. Na problematiku překladu vlastních a místních jmen upozorňuje Jiří Levý: Při překladu jmen „nepomůže žádná paušální teorie, překladatel musí případ od případu hledat nejúnosnější řešení“ (Levý, 2012, 88). Vlastní jména společně s místními názvy a reáliemi jsou v překladu důležitá, neboť „udržují kontinuitu povědomí cizosti prostředí i literárního díla a průběžně připomínají, že jde o překlad, nikoliv o originál“ (Kufnerová, 2003, 174). Mezi zcizující elementy patří také kalky, reálie, zeměpisné názvy, míry a váhy (srov. Popovič, 1975, 64). Vlasta Straková uvádí tři faktory, které při překladu vlastních a místních jmen hrají významnou roli: „1. grafické systémy daných jazyků, 2. stupeň frekvence jména a stupeň jeho ‚domestikace‘, 3. dobové zvyklosti“ (Kufnerová, 2003, 172). Norština, němčina i čeština používají latinku, norština má však na rozdíl od češtiny a němčiny i písmena „æ“, „å“ a „ø“, přičemž poslední z nich je v místních názvech v románu *De usynlige* frekventované, neboť se často jedná o kompozita obsahující slovo „øy“, česky „ostrov“ (např. Barrøy, Gjesøya, Hovedøya). Na převod těchto písmen se proto detailně zaměříme. Výslovnost těchto hlásek je následující: æ [æ] (tj. téměř otevřená přední nezaokrouhlená samohláska), å [o], ø [ø] (tj. polozavřená přední zaokrouhlená samohláska). „Ø“ odpovídá německému „ö“, pro „æ“ není ve standardní němčině (stejně jako v češtině) žádný ekvivalent. Proto bude zajímavé, zda překladatelé tyto hlásky v místních názvech ponechají, nebo je nahradí hláskovým systémem cílové kultury, příp. jména přeloží.

6.3.1.1 Vlastní jména

V románu *De usynlige* se vyskytují (nebo jsou zmiňovány) následující postavy (jména uvádíme v norské podobě): Ingrid, Hans, Maria, Martin (celým jménem Martin Konrad Hanssen Barrøy), Barbro, Lars, Erling, Helga a Arnold, Felix, Suzanne, Oskar a Zezenie Tommesen, Gretha Sabina Tommesen, Johannes a Karen Louise Malmberget, Lars Klemet, Petrine (Hansova zesnulá babička), Kaja (Martinova zesnulá manželka), Gabriel, učitel Olai Christoffer

Christoffersen a obyvatelé okolních ostrovů Thomas a Inga, Nelly, Elise Havstein, Paulus, Adolf a Bang Johansen. Jak vidíme, jedná se o jména, z nichž jsou některá běžná i v českém, resp. v německém prostředí, jiná se v cílových kulturách vyskytují v pozměněné podobě (např. Suzanne – Zuzana, Nelly – Nela, Thomas – Tomáš). Jsou však mezi nimi i taková jména, která se v České republice ani v německy mluvících zemích nepoužívají (např. Zezenie, Olai, Bang). Pravděpodobně kvůli této různorodosti jsou křestní jména jak v českém, tak v německém překladu ponechána ve formě originálu. V tomto ohledu tedy překladatelé volí přístup indikující cizost.

Překlad do češtiny je obtížnější kvůli nutnosti jména skloňovat a příjmení žen přechylovat. Zde uvádíme několik příkladů:

> *[…] Lars var for det første sønn av en fremmed og for det andre av Barbro […]* (VT, 115)
> → *[…] Lars byl jednak syn toho cizince a jednak syn* ***Barbro*** *[…]* (CT-CS, 97)
> → *[…] Lars war zum einen der Sohn eines Fremden und zum anderen der Sohn Barbros […]* (CT-DE, 123)
>
> *Men der hører de Bolinderen til Paulus […]* (VT, 222)
> → *Zaslechnou* ***Paulusův*** *motor značky Bolinder […]* (CT-CS, 186)
> → *Aber dann hören sie Paulus' Motor […]* (CT-DE, 243)
>
> *[…] møtet med Bang Johansen […]* (VT, 227)
> → *[…] po setkání s* ***Bangem Johansenem*** *[…]* (CT-CS, 189)
> → *[…] die Begegnung mit Bang Johansen […]* (CT-DE, 247)
>
> *Karen Louise følger etter henne og sier de må snakke, det gjelder ikke Marias tilstand […]* (VT, 228)
> → *Karen Louise k ní přistoupí se slovy, že si musí spolu promluvit, nejde o* ***Marii*** *[…]* (CT-CS, 190)
> → *Karen Louise folgt ihr und sagt, dass sie miteinander reden müssen, es geht nicht um Marias Zustand […]* (CT-DE, 249)
>
> *[…] hun har snakket med Zezenie på sykehuset, flere ganger, eller forsøkt, hun kommer ikke tilbake.* (VT, 241)
> → *[…] v nemocnici několikrát mluvila se* ***Zezenií****, tedy pokoušela se o to, Zezenie se už nevrátí.* (CT-CS, 202)

→ *[…] sie habe im Krankenhaus mit Zezenie gesprochen, mehrmals, oder es versucht, die komme nicht zurück.* (CT-DE, 264)

V českém překladu je v jednom případě vlastní jméno přeloženo do češtiny, a to z toho důvodu, že se jedná o jméno německého císaře a jména panovníků se tradičně překládají (např. císař František Josef I., královna Alžběta II., král Filip VI. ad.).

Hesten het Wilhelm etter en keiser […] (VT, 242)

→ *Kůň se jmenoval po nějakém císaři* ***Vilém*** *[…]* (CT-CS, 204)

→ *Das Pferd hieß Wilhelm nach einem Kaiser […]* (CT-DE, 266)

6.3.1.2 Místní názvy

V následující tabulce uvádíme všechny norské místní názvy, které se v románu vyskytují, společně s variantami z českého a německého překladu. Nerozlišujeme, jedná-li se o jména fiktivní či názvy skutečných míst. Pokud je název přeložen více způsoby, uvádíme u méně běžných variant číslo strany, na níž je lze najít.

Název v norském originálu	Název v českém překladu	Název v německém překladu
Barmhagen	Prsa	Busengarten
Barrøy	Barrøy	Barrøy
Bukkeskjær	Kozlí skála	Bocksschäre
Buøy	Buøy	Buøy
Edens hage	Rajská louka / Rajská zahrada (106)	Garten Eden
Fjøshagen	Pastvina	Stallgarten
Frostøyet	Zmrzlé oko	Frostauge
Gammelrogna	Starý jeřáb	Alte Esche / alte Eberesche
Gjesværet	Gåsvær	Gjesvær
Gjesøya	Husí ostrov	Gjesøya
Gåsværet	Gåsvær	Gåsvær
Havstein	Havstein	Havstein
Hestskjæret	Koňský útes	Rossschäre
Hovedøya	Hovedøya	Hauptinsel
Karvika	Karvika	Karvika
Kjærlighetslunden	Háj zamilovaných	Liebeswäldchen
Knuten	Uzel	Knuten
Kvitsanda	Bílá pláž	Strand / der weiße Strand (172)
Lauøy	Lauøy	Lauøy
Lofoten	Lofoty	die Lofoten
Lundeskjærene	útesy	Lundeschären

Malvika	Malvika	Malvika
Moltholmen	Moruškový ostrov / vynecháno	Moltholmen
Nordavindsauken	Severní výběžek	Nordwindhöcker
Nordhagen	Severní louka	Nordgarten
Nordlandsbanen	Nordlandská dráha	Nordlandbahn
Nødhagen	Bída	Notgarten / Nordgarten (18)
Oksholmen	Hovězí skála	Stierholm
Oterholmen	Vydří skála	Oterholmen
Rosehagen	Růžová louka / Růžový palouk (92)	Rosengarten
Skarveskjærene	Ostrov kormoránů / vynecháno (180)	Kormoranschären
Skarvholmen / Skarvholmene	Ostrov kormoránů	Skarvholmen / Felseninsel (214) / Kormoranschären (214)
Skogsholmen	Lesní ostrov / vynecháno (125)	Skogsholmen
Skurvhagen	Strup / louka (128) / Růžová louka (189)	Schorfgarten
Stangholmen	Stangholmen	Stangholmen
Steinhagen	Kamenka	Steingarten
Svenskebrygga	švédská hráz	Schwedenhaus
Sørhagen	Jižní louka	Südgarten
Trænhavet	moře u Træny	Meer bei Træna
Værholme / Værholmen	Beraní roh	Widderholm
Åsværet	ostrov Åsværet	Åsvær

Tabulka 1 – Místní názvy

Celkem jsme v románu nalezli 41 místních názvů, z nichž většina je fiktivní. V českém překladu je pouze devět názvů ponecháno v původním tvaru, přičemž v nich překladatelka zachovává norská písmena „æ“, „ø“ a „å“ (Barrøy, Åsværet). 27 názvů je přeloženo do češtiny, u dvou názvů dochází ke kombinaci obou přístupů (Nordlandská dráha, moře u Træny), jeden název je nahrazen jiným (Gjesværet → Gåsvær), jeden je upraven (Gåsværet → Gåsvær) a jeden název je nahrazen obecným výrazem (Lundeskjærene → útesy), dochází tedy ke generalizaci, kdy je místo konkrétního pojmu užit pojem obecný (srov. Levý, 2012, 126).

V německém překladu je ve formě originálu ponecháno dvanáct názvů a i zde jsou zachována specifická norská písmena (Barrøy, Gåsvær). 22 názvů je přeloženo do němčiny, jeden název je převeden kombinací obou postupů (Meer bei Træna), tři jsou upraveny (Gjesværet → Gjesvær, Gåsværet → Gåsvær,

Åsværet → Åsvær) a jeden název je přeložen vícero způsoby (Skarvholmen → Skarvholmen / Felseninsel / Kormoranschären). U jednoho názvu dochází ke generalizaci (Kvitsanda → Strand). Jeden název je kvůli podobnosti německého a norského slova těžko zařaditelný – název železnice Nordlandbahn se skládá ze slov Nordland a Bahn, přičemž první výraz lze považovat za norský i německý (ne však v mluvené podobě, norská výslovnost je [nu:rlɑn]).

Pro přehlednost uvedeme data v tabulce:

	Český překlad	Německý překlad
Ponecháno v norštině	9	12
Přeloženo do cílového jazyka	27	22
Kombinace	2	1
Nahrazeno jiným názvem	1	0
Upraveno	1	3
Generalizace	1	1
Nejednoznačné	0	2

Tabulka 2 – Překlad místních názvů

Z hlediska lexikologie jsou norské názvy často složeniny, např.:

Bukkeskjær: bukk = kozel + skjær = šéry

Fjøshagen: fjøs = chlév + hage[25] = zahrada, louka

Hovedøya: hoved = hlavní + øy = ostrov

Kjærlighetslunden: kjærlighet = láska + lund = háj

Při charakterizování zkoumaných jazyků v části „3. Typologická klasifikace jazyků“ jsme uvedli, že skládání je jako proces vytváření nových slov v obou germánských jazycích produktivní, zatímco v češtině se kompozita tak hojně nevyskytují. Pokud jsou tyto názvy přeloženy do cílových jazyků, jsou německé názvy většinou opět složeniny (Frostøyet → Frostauge, Skarveskjærene → Kormoranschären, Værholmen → Widderholm), zatímco v češtině se vyskytuje spojení substantiva a přívlastku shodného či neshodného (Zmrzlé oko, Ostrov kormoránů, Beraní roh). Ke generalizaci dochází pouze výjimečně (srov. „Tabulku 2“)

Jak jsme již zmínili, jsou některé názvy ponechány v norštině a některé názvy přeloženy do cílových jazyků. Nyní se pokusíme stanovit, podle kterých aspektů překladatelé volí ten či onen postup. Mnoho názvů popisuje jednotlivé části ostrova Barrøy, které si rodina sama pojmenovala na základě vzhledu, účelu či původu dané části. Pro objasnění uvádíme následující ukázku:

[25] V rozboru kompozit uvádíme jednotlivá slova v nulové formě, tj. bez neurčitého a určitého členu.

[…] kamenné zídky rozdělují ostrov na devět dílů, na devět travnatých pozemků, říkají jim louky. Jižní louka je nejvíc vystavena živlům, obrovskou silou na ni naráží oceán. Další louce říkají Prsa a kdoví, kde se to jméno vzalo, ale nejspíš podle oblých zelených vyvýšenin, jež se na ní zvedají jako větší či menší ženská ňadra, ovce je okusují do kulata a po senoseči jsou dokonale hladká. Pak mají louku Kamenku, protože tam je víc kamení než jinde, a Růžovou louku, na které roste načervenalá tráva barvy nezralých jeřabin. Louka zvaná jednoduše Pastvina obklopuje stavení a chlév, Rajská louka je obrácená k severu, přitom je ale nejúrodnější a odjakživa se na ní sázejí brambory, pak Strup, Severní louka a Bída. Všechna jména mají ty pozemky po zásluze, i když Bída je nejšťavnatější z nich a rozkládá se kolem přístaviště jako velký zelený palčák. (CT-CS, 16–17)[26]

Nabízí se vysvětlení, že překladatelé název překládají, pokud obsahuje obecné výrazy (Gammelrogna – Starý jeřáb – Alte Esche, Kjærlighetslunden – Háj zamilovaných – Liebeswäldchen), zatímco názvy bez konkrétního významu, popř. názvy, jejichž původ nelze odvodit, jsou ponechány v norské podobě (Lauøy). Této teorii však neodpovídá přístup překladatelů k následujícím názvům:

- Hovedøya: hoved = hlavní, øy = ostrov – Nabízí se překlad Hlavní ostrov, v českém překladu je však ponechán norský název. V německém překladu nalezneme Hauptinsel.
- Knuten: knute = uzel – V českém překladu je název přeložen, v německém nikoli.
- Oterholmen: oter = vydra, holme = ostrůvek, skála v moři – Název tedy lze přeložit, ovšem němečtí překladatelé jej nechávají v norštině.
- Skogsholmen: skog = les, holme = ostrůvek, skála v moři – V českém překladu je název přeložen, v německém překladu je ponechán v norštině.

Z rozhovoru s Jarkou Vrbovou vyplývá, že do češtiny překládá názvy těch ostrůvků a skal, jež nejsou obydlené, zatímco obydlené ostrovy ponechává v původní (norské) podobě. To se však netýká jednotlivých luk na ostrově Barrøy, jež přeloženy jsou. Němečtí překladatelé si svou strategii překladu místních názvů

[26] Viz také VT, 16–17 a CT-DE, 18.

po letech bohužel přesně nevybavují, a tak se nabízí vysvětlení, že k názvům přistupují jednotlivě, případ od případu, čemuž nasvědčuje naše zkoumání.

6.3.2 Reálie

V analýze románu jsme uvedli, že dílo obsahuje řadu reálií spojených s rybolovem a životem v Norsku na začátku dvacátého století. Reálie tak dotvářejí prostředí, v němž se příběh odehrává, a je proto třeba dbát na přesný překlad. Norské výrazy však často nemají v češtině a němčině jednoslovný ekvivalent, a překladatelé tak musejí problematický výraz opsat či vysvětlit. V této podkapitole blíže analyzujeme vybrané výrazy a pokusíme se z nich vyvodit strategii, jíž se překladatelé řídí.

6.3.2.1 Typy lodí a jejich části

V románu nalezneme několik výrazů, které označují různé typy lodí či jejich části. V následující tabulce tato slova uvádíme v norštině i v jazycích překladu a problematické překlady komentujeme.

Výraz v norském originálu	Výraz v českém překladu	Výraz v německém překladu
færing	člun, loď	Boot
Norský výraz označuje „malou loď se čtyřmi vesly“[27]. Nabízí se tak překlad „čtyřveslice“, resp. „Vierer“. Všichni překladatelé se však uchylují ke generalizaci výrazu.		
fraktbåt	nákladní loď	Frachter
dopravní / přepravní loď		
skøyte	rybářská plachetnice	ein größeres Boot
„Skøyte“ je definováno jako „menší rybářský člun s motorem a plachtou“[28]. Český překlad přesně vystihuje originál, německý překlad volí místo konkrétního pojmu výraz obecný.		
kutter	kutr	Kutter
V tomto případě je volba anglické výpůjčky v obou jazycích správná, nejedná se o tzv. falešné přátele, kdy slova i přes formální podobnost mají odlišný význam.		
sjark	motorový člun	Shark
„Sjark“ je definováno jako „rybářská a přepravní loď, nejčastěji s motorem a řídicí kabinou“[29], která je běžná v severním Norsku.		

[27] „liten båt med fire årer“ (Bokmålsordboka / Nynorskordboka [online] [cit. 2017-01-16])
[28] „mindre fiskefartøy med motor og seil“ (Bokmålsordboka / Nynorskordboka [online] [cit. 2017-01-16])
[29] „fiske- og transportbåt, oftest med motor og med styrehuset“ (Bokmålsordboka / Nynorskordboka [online] [cit. 2017-02-11])

akterstavnen	záď	Achtersteven
aktertofta	lavička na zádi	hintere Ruderbank
styrbord	pravobok	Steuerbord
„Styrbord“ označuje „pravou stranu plavidla“[30]. Oba překlady jsou tedy správné. Stejně je tomu u následujícího slova opačného významu.		
babord	nalevo	Backbord
Bolinderen	motor značky Bolinder, motor	Motor, Bootsmotor
„Bolinder“ (v románu se vyskytuje v určitém tvaru) byla švédská značka lodních motorů, jež byly v Norsku používány na začátku dvacátého století, tedy v době, kdy se odehrává děj románu. Zatímco česká překladatelka při prvním výskytu název značky uvádí, němečtí překladatelé jej vynechávají. Domníváme se, že se jedná o výrazové ochuzení, neboť i název značky dotváří atmosféru díla a svědčí o autorově poctivém přístupu k rešeršní práci.[31]		

Tabulka 3 – Typy lodí a jejich části

6.3.2.2 Nářadí a jiné pomůcky

V literární analýze románu jsme uvedli, že vypravěč líčí život rodiny na ostrově Barrøy a podrobně popisuje, jak rodina pracuje a zvelebuje svůj domov. Přitom jsou v románu uvedeny názvy jednotlivých nástrojů, které můžeme rozdělit do dvou skupin: 1. nářadí běžné i v českém a německém prostředí, které se používá dodnes, 2. nářadí spojené s dobou mezi světovými válkami, příp. s rybolovem.

Do první skupiny můžeme zařadit následující výrazy (norská a německá substantiva uvádíme s nulovým členem):

Výraz v norském originálu	Výraz v českém překladu	Výraz v německém překladu
garndunge	hromada sítí	Haufen Netze
hesjestaur	sušák na seno / sušák	Heureuter
høvelbenk	ponk	Hobelbank
streng	dráty	Draht

Tabulka 4 – Běžné pomůcky

Z uvedených příkladů lze vidět, že překlad těchto nástrojů nečiní výrazné potíže.

[30] „høyre side av et fartøy sett aktenfra“ (Bokmålsordboka / Nynorskordboka [online] [cit. 2017-01-16])

[31] V tomto případě citujeme Wikipedii, neboť se nám o značce Bolinder nepodařilo nalézt jiný zdroj. Zároveň jsme tak získali zajímavý poznatek: O značce jsou na Wikipedii publikovány články ve švédštině, norštině, ruštině a němčině. Pro německého čtenáře je tedy značka snadno dohledatelná, přesto ji němečtí překladatelé neuvádějí. Naopak na české Wikipedii článek věnovaný značce nenajdeme. (srov. https://no.wikipedia.org/wiki/Bolinder [cit. 2017-02-11])

Náročnější je překlad výrazů z druhé skupiny. Ty se vztahují k době, v níž se děj odehrává, a navíc často popisují náčiní, jež se využívá na lodích a jež tedy není většině českých a německých čtenářů známé. Většinu nástrojů se nám podařilo nalézt na oficiálních webových stránkách norského muzea Museet kystens arv [Muzeum pobřežního dědictví], v němž jsou vystaveny předměty spojené se životem na norském pobřeží, jako jsou tradiční lodě a čluny, kovářské výrobky či přístřešky na lodě. Rovněž zde najdeme výstavu o výpravách na Lofoty, jichž se v románu účastní Hans Barrøy. Na webových stránkách jsou zveřejněny obrázky starých nástrojů, a tak můžeme o neznámých reáliích získat konkrétní představu. (Bohužel musíme přiznat, že ne vždy nám fotografie význam neznámých slov objasnila.)

Zvlášť náročný je překlad reálií, jež jsou v románu uvedeny pouze ve výčtu a nejsou zasazeny do kontextu. Příjemce textu si tak nemůže snadno představit, k čemu náčiní slouží. V následujícím úryvku se takový výčet nachází. Pro přehlednost odlišujeme barevně jednotlivé předměty.

> *Det kan være en leke av tre til Ingrid, det kan være* ***fiskekasser*** *og* ***årer****,* ***hott****,* ***vallbein****,* ***øsekar****,* ***råvedstenger****,* ***planker*** *og* ***båtrester****.* (VT, 16)
>
> → *Občas se najde dřevěná hračka pro Ingrid, ale i* ***bedýnky na ryby****,* ***vesla****,* ***velrybí kost****,* ***lopatka na vybírání vody z člunu****,* ***prkna*** *a* ***zbytky člunů****.* (CT-CS, 16)
>
> → *Es kann sich auch um ein hölzernes Spielzeug für Ingrid handeln, um* ***Fischkästen*** *und* ***Ruder****,* ***Fischhaken****,* ***Schnurschnellen****,* ***Schöpfkellen****,* ***Bretter*** *und* ***Bootsreste****.* (CT-DE, 17)

Jak vidíme, v českém ani německém překladu nejsou přeloženy všechny předměty, což může být způsobeno obtížností překladu takto specifických slov. Vzhledem k tomu, že reálie nejsou přímo zasazeny do kontextu a ve zbytku kapitoly nehrají žádnou roli, nepovažujeme tento posun za negativní, neboť neztěžuje porozumění cílovému textu. Je zajímavé, že některá z výše uvedených slov nenalezneme ani ve výkladovém slovníku norštiny, což svědčí o celkové náročnosti překladu.

Norské slovo „øsekar“ označuje „náčiní, s jehož pomocí se vybírá voda z lodě a které má obvykle tvar lopatky s krátkou rukojetí“[32]. V českém překladu je použit

[32] „redskap til å lense båt med, oftest formet som en skuffe med kort håndtak“ (Bokmålsordboka / Nynorskordboka [online] [cit. 2017-02-13])

opis, díky čemuž si čtenář může zmíněný předmět představit. V německém překladu nalezneme výraz „Schöpfkellen“, který znamená „naběračka“. Podle našeho názoru je německý výraz příliš obecný, a čtenář tak nezíská stejnou představu jako čtenář originálu. Na druhou stranu opis v českém překladu zpomaluje údernost výčtu. Zde tedy dochází ke střetu mezi dvěma požadavky: 1. zprostředkovat význam slova a 2. zachovat formální stránku originálu. Vzhledem k tomu, že čeština ani němčina nemají slovo označující tento nástroj, musí se překladatelé uchýlit k tomu či onomu řešení.

Bez komentáře nemůžeme ponechat výrazy „høtt“ a „vallbein“. Při analýze prvního z nich nám pomohly webové stránky zmíněného muzea, kde je vysvětleno, že „høtt“ je hák, který slouží k lovu menších ryb[33]. „Vallbein“ jsme také nalezli na stránkách muzea[34], jedná se o jakýsi váleček, který se upevní na loď a na nějž se navíjí vlasec. Německý překlad je tedy správný.

Některé reálie jsou popsány již ve výchozím textu. Např. výraz „kavel“[35] je vysvětlen jako „zelené a hnědé skleněné koule, které drží rybářské sítě na moři“ („grønne og brune glasskuler som holder fiskebruk oppe i sjøen“, VT, 16). V obou překladech je výraz ze zřejmého důvodu vynechán a překladatelé překládají pouze vysvětlivku: „zelené a hnědé koule, které rybáři používají jako plováky na sítě“ (CT-CS, 16), „grüne und braune Glaskugeln, die im Meer Fischernetze festhalten“ (CT-DE, 17).

Z analýzy románu vyplývá, že i přes obtížnost překladu reálií se překladatelé většinou neuchylují ke generalizaci či k substituci a snaží se cizí elementy z výchozího textu zachovat.

6.3.2.3 Slavnosti a jídlo

Nyní se krátce zmíníme o výrazech, jež označují slavnosti či pokrmy. Na vybraných příkladech ilustrujeme překladatelskou strategii.

> *[…] han trenger to nye dyner i sitt hus og betaler mer enn de vil få på* ***martnan*** *eller Bruket, dunvekt er gullvekt, som man sier her ute…* (VT, 9)

[33] srov. *Museet kystens arv* [online] [cit. 2017-05-24]
[34] srov. *Museet kystens arv* [online] [cit. 2017-05-24]
[35] Pro zajímavost doporučuji zhlédnout webové stránky muzea *Museet kystens arv* [online] [cit. 2017-02-12]

→ *[…] potřebuje doma dvě nové přikrývky a zaplatí víc, než by dostali na* ***výročním trhu*** *nebo na stanici, kajčí peří se vyvažuje zlatem, jak se u nich říká…* (CT-CS, 10)

→ *[…] er braucht zwei neue Federbetten für sein Haus und bezahlt mehr, als sie auf dem* ***Markt*** *oder von der Handelsstation bekommen würden, Daunenschwere ist Goldschwere, wie man hier draußen sagt…* (CT-DE, 10)

V románu nalezneme výraz „martnan“, což je tradiční trh, na němž se lidé nevěnují pouze obchodu, ale poznávají také lidové zvyklosti, jako je hudba či tanec, a kde se mohou setkávat s přáteli a sousedy. V německém překladu je zvolen obecný výraz „Markt“, který spíše odpovídá norskému „marked“. Česká překladatelka volí substantivum s přívlastkem shodným, aby alespoň částečně naznačila význam tohoto trhu.

[…] etter ***lefser*** *og kaffe og avtalt handel faller presten aldeles til ro […]* (VT, 9)

→ *[…] po kávě a* ***lívanci*** *a dojednaném obchodě pastora ovládne klid […]* (CT-CS, 11)

→ *[…] nach* ***Kuchen*** *und Kaffee und beschlossenem Handel überkommt den Pastor eine tiefe Ruhe […]* (CT-DE, 10)

[…] og sier ja takk til kaffe, som om hun er på besøk i et fremmed land, og ***lefse****, som Barbro serverer på polsk porselen.* (VT, 228)

→ *[…] zdvořile poděkuje za kávu, jako by byla na návštěvě někde u cizích, a dostane i* ***pšeničnou placku****, kterou Barbro podává na polském porcelánu.* (CT-CS, 190)

→ *[…] und sich für den Kaffee bedankt, so als wäre sie zu Besuch in einem fremden Land, und für die* ***Kuchenfladen****, die Barbro auf dem polnischen Porzellan serviert.* (CT-DE, 249)

Ve výše zmíněných úryvcích dochází několikrát k naturalizaci, tj. k volbě domácí reálie místo cizí. „Lefse“ je bramborová nebo pšeničná placka, která se podává s máslem a cukrem. „Lívance“, příp. „Kuchen“ a „Kuchenfladen“ tak přesně neodpovídají představě, kterou nabyde čtenář originálu, přesto není rozdíl takový, aby ztěžoval porozumění. Překladatelé zachovávají představu sladkého, jednoduchého pokrmu.

*For sikkerhets skyld har de heller ikke **vaffelkake** ombord, eller **brunost** […]* (VT, 65)

→ *Pro jistotu si neberou na palubu ani **vafle**, ani **hnědý sladký sýr** […]* (CT-CS, 56)

→ *Zur Sicherheit gibt es auch weder **Waffeln** noch **Ziegenkäse** an Bord […]* (CT-DE, 69)

„Vaffelkake“ nejsou pouze „vafle“, nýbrž „dort z vaflí“, což ani v jednom překladu není zachováno. Jedná se přitom o oblíbený norský moučník, v němž jsou vafle skládány na sebe a namazány např. vanilkovým krémem či marmeládou.

„Brunost“ je typický norský pokrm, jedná se o sýr hnědé barvy a nasládlé chuti, což je vysvětleno v českém překladu. V německém překladu je užit výraz „Ziegenkäse“, ovšem „brunost“ lze kromě kozího mléka vyrobit i z mléka kravského. V tomto případě se český překlad uchyluje k opisu a je věrnější než německý.

*[…] det var kaffe og mat og **kaker** og brennevin […]* (VT, 161)

→ *[…] všichni dostali kávu, jídlo, **cukroví** a pálenku […]* (CT-CS, 135)

→ *[…] es gab Kaffee und Essen und **Kuchen** und Branntwein […]* (CT-DE, 174)

„Kaker“ je obecné označení dortů, koláčů, koláčků apod. Ve vybraném úseku není dezert blíže popsán, a tak jsem se rozhodla daný výraz konzultovat s rodilou mluvčí. Ta si pod pojmem „kaker“ představí typické dorty či koláče, např. čokoládový či marcipánový dort, jablečný nebo mandlový koláč. V německém překladu nalezneme výraz „Kuchen“, který vystihuje norské slovo. „Cukroví“ v českém překladu podle nás vytváří trochu jinou představu než výchozí text.

Jak vyplývá z výše uvedených příkladů, snaží se překladatelé zvolit takový výraz, který je cílovému čtenáři známý, a přesto částečně odpovídá norské reálii. Na základě analýzy musíme konstatovat, že při překladu reálií, jež popisují slavnosti či pokrmy, je český překlad věrnější než překlad německý, neboť v něm jsou reálie častěji vysvětleny.

6.3.2.4 Shrnutí

Cílem této podkapitoly je charakterizovat přístup překladatelů k reáliím, které se týkají rybolovu, řemesla i tradic a tradičních norských pokrmů. Na výše

zmíněných příkladech jsme ukázali, že i přes obtížnost překladu jsou reálie v překladech většinou zachovány – překladatelé volí adekvátní ekvivalent nebo opis. V některých případech se uchylují ke generalizaci či naturalizaci, přičemž nedochází k významovému posunu, jenž by znemožňoval porozumění cílovým textům.

6.3.3 Kompozita

V části „3. Typologická klasifikace jazyků“ jsme nastínili možné překladatelské problémy vyplývající z rozdílnosti či podobnosti jazyků originálu a překladů. Jedním z těchto problémů je výrazné množství složenin v germánských jazycích, které v češtině nelze zachovat. Ve zkoumaných úryvcích románu se proto zaměříme na norská kompozita a jejich překlad do češtiny a němčiny.

Norská kompozita často nemají v češtině a někdy ani v němčině jednoslovný ekvivalent, a proto v překladech nalezneme rozvitější větné členy než v originálu. V českém překladu je norské kompozitum nejčastěji nahrazeno substantivem s přívlastkem shodným či neshodným. Zde uvádíme několik příkladů:

gullkjede (VT, 8) – *zlatý řetízek* (CT-CS, 9) – *Goldkette* (CT-DE, 8)

potetkjeller (VT, 11) – *sklípek na brambory* (CT-CS, 12) – *Kartoffelkeller* (CT-DE, 11)

nordvegg (VT, 19) – *severní stěna* (CT-CS, 18) – *Nordwand* (CT-DE, 20)

kjøkkenvindu (VT, 126) – *okno do kuchyně* (CT-CS, 107) – *Küchenfenster* (CT-DE, 136)

gulrotland (VT, 222) – *záhon na mrkev* (CT-CS, 185) – *Möhrenfeld* (CT-DE, 242)

sommerkveld (VT, 226) – *letní večer* (CT-CS, 189) – *Sommerabend* (CT-DE, 247)

torskeøye (VT, 245) – *tresčí oko* (CT-CS, 206) – *Kabeljauauge* (CT-DE, 270)

Z výše uvedených příkladů též vyplývá, že v němčině jsou kompozita zachována, což samozřejmě souvisí s podobnou produktivitou skládání. Z 345 nalezených kompozit (do součtu jsme nezahrnuli místní názvy kvůli jejich specifičnosti) je jich takto do němčiny přeloženo 257. V češtině najdeme kompozita pouze v 18 případech, např.:

snøhvit (VT, 5) – *sněhobílý* (CT-CS, 7) – *weiß* (CT-DE, 5)

slåttonn (VT, 11) – *senoseč* (CT-CS, 12) – *Sensenschaft* (CT-DE, 11)

firbeinte (VT, 109) – *čtyřnožci* (CT-CS, 92) – *Vierbeinig* (CT-DE, 116)

målbevisst (VT, 123) – *cílevědomý* (CT-CS, 103) – *Zielbewusstes* (CT-DE, 131)

V některých případech dochází ke generalizaci, tj. zobecnění významu, a to jak v češtině, tak v němčině. Volbou obecného pojmu však nevzniká významový posun, který by bránil porozumění, což se pokusíme ilustrovat na následujících příkladech:

topplue (VT, 8) – doslova „vlněná čepice“, „kulich“ – *čepice* (CT-CS, 10) – *Mütze* (CT-DE, 9)

sauskinn (VT, 12) – doslova „ovčí kožešina“ – *kožešina* (CT-CS, 12) – *Schafsfell* (CT-DE, 12)

kvistreirene (VT, 26) – doslova „hnízda z větviček“ – *hnízda* (CT-CS, 24) – *aus Zweigen gebauten Nester* (CT-DE, 28)

tørrfisk (VT, mj. 232) – doslova „sušené ryby“ – *ryby* (CT-CS, 194) – *Trockenfisch* (CT-DE, 254)

Poslední zmíněné kompozitum je v románu užito mnohokrát a z kontextu jasně vyplývá, že se jedná o sušené tresky. Proto je v českém překladu zvolen obecný výraz „ryby“. Díky absenci přívlastku text působí plynuleji.

V překladu z norštiny do češtiny jsou kompozita přeložena následujícími způsoby (pořadí odpovídá četnosti užití, pro úplnost uvádíme i německé ekvivalenty):

- substantivum a přívlastek shodný

  bringebærsaft (VT, 232) – *malinová šťáva* (CT-CS, 194) – *Himbeersaft* (CT-DE, 255)

- jednoslovný výraz (plně vystihující význam norské složeniny)

  slåmaskin (VT, 110) – *sekačka* (CT-CS, 92) – *Mähmaschine* (CT-DE, 117)

- substantivum a přívlastek neshodný

  synstap (VT, 245) – *ztráta zraku* (CT-CS, 206) – *Sichtverlust* (CT-DE, 269)

– obecný výraz

nysnø (VT, 242) – doslova „nový sníh“ – *sníh* (CT-CS, 204) – *Neuschnee* (CT-DE, 266)

– přeformulování, vynechání

luftrom (VT, 13) – doslova „vzdušný prostor“

[…] og de intense terneskrikene, hvite og svarte blink saksende rundt ***i luftrommet*** *over dem.* (VT, 13)

→ *[…] a hlasitý křik racků, bíločerné kmitavé pohyby nad hlavou.* (CT-CS, 13)

→ *[…] und die lauten Seeschwalbenschreie, ein weißes und schwarzes Blinken, das* ***den Luftraum*** *über ihnen durchpflügt.* (CT-DE, 13)

– kompozitum

verdensdel (VT, 22) – *světadíl* (CT-CS, 21) – *Erdteil* (CT-DE, 23)

– jiné slovní spojení (např. příslovce)

askegrå (VT, 222) – doslova „popelavě šedý“ – *úplně šedivý* (CT-CS, 186) – *aschgrau* (CT-DE, 243)

– participiální konstrukce

nord-sørgående (VT, 13) – *táhnoucí se severojižně* (CT-CS, 14) – *von Nord nach Süd verlaufenden* (CT-DE, 13)

– věta

flaskelam (VT, 221) – *jehně krmili z lahvičky* (CT-CS, 185) – *Flaschenlamm* (CT-DE, 241)

V překladu do němčiny se jedná o následující způsoby, přičemž kompozita tvoří výraznou většinu, uplatňují se i v případě, že německé kompozitum není zcela běžné, např. *Daunenschwere* (CT-DE, 10), *Eiderentenhäuser* (CT-DE, 242), *Kabeljauauge* (CT-DE, 270). Pro úplnost uvádíme též český překlad.

– kompozitum

hvalskrog (VT, 18) – *Walrumpf* (CT-DE, 19) – *trup velryby* (CT-CS, 18)

– jednoslovný výraz (plně vystihující význam norské složeniny)

grålysning (VT, 19) – *Dämmerung* (CT-DE, 20) – *rozbřesk* (CT-CS, 18)

– substantivum a přívlastek shodný

norskekysten (VT, 19) – *die norwegische Küste* (CT-DE, 20) – *norské pobřeží* (CT-CS, 18)

– participiální konstrukce

harpiksfylt (VT, 19) – *mit Harz gefüllt* (CT-DE, 21) – *smolný* (CT-CS, 19)

– obecný výraz či jiné slovní spojení (např. příslovce)

svingstol (VT, 16) – doslova „otáčecí židle“ – *Stuhl* (CT-DE, 17) – *židle* (CT-CS, 16)

halvparten (VT, 114) – *bis zum Bauch* (CT-DE, 122) – *polovina* (CT-CS, 96)

– přeformulování, vynechání

fyrlykt (VT, 244)

*[…] de kan ikke se hesjene og buskene og **fyrlykta** og det skinnende huset på Barrøy, bare noen strå rett foran føttene sine og tårene som perler nedover dem enda det ikke regner.* (VT, 244)

→ *[…] sie können Heureuter und Büsche und das leuchtende Haus auf Barrøy nicht sehen, nur einige Grashalme dicht vor ihren Füßen, und die Tränen, die auf sie herabperlen, obwohl es gar nicht regnet.* (CT-DE, 269)

→ *[…] nevidí ani sušáky, keře, **maják** a běloskvoucí dům na Barrøy, vidí jen těsně u nohy stébla trávy a na nich se jako slzy perlí kapky, i když neprší.* (CT-CS, 206)

– substantivum a přívlastek neshodný

vindusmaterialer (VT, 111) – *Material für die Fenster* (CT-DE, 119) – *materiál na nové okno* (CT-CS, 94)

– věta

potetlandene (VT, 17)

*[…] Edens hage vender mot nord, men er likevel den mest fruktbare, der **potetlandene** alltid befinner seg […]* (VT, 17)

→ *[…] der Garten Eden schaut nach Norden, ist aber trotzdem der fruchtbarste, wo **die Kartoffeln angebaut werden** […]* (CT-DE, 18)

→ *[…] Rajská louka je obrácená k severu, přitom je ale nejúrodnější a odjakživa **se na ní sázejí brambory** […]* (CT-CS, 17)

Překlad kompozit má též vliv na syntaktickou rovinu, na kterou se zaměříme v samostatné kapitole. Výše uvedené příklady dokazují, že v českém i německém překladu je ve většině případů zachován plný význam norské složeniny a oba překlady se tak blíží překladu věrnému.

6.4 Syntaktická rovina

V této kapitole se zaměříme na syntaktickou rovinu analyzovaného textu, přičemž se soustředíme na aspekty, které mohou při překladu představovat úskalí. V části „3. Typologická klasifikace jazyků“ jsme popsali slovosled v norštině, češtině a němčině a z charakteristiky vyplynuly možné překladatelské problémy především při překladu z norštiny do češtiny. Nyní se v českém překladu zaměříme na aktuální členění větné, nevyjádřený podmět a v obou překladech na převod parataktického stylu.

6.4.1 Parataktický styl

V podkapitole „2.2.3 Výstavba románu a lexikum“ jsme kromě jiného charakterizovali nadvětnou syntax románu a upozornili jsme na skutečnost, že se v souvětích opakovaně používá spojka „a“. Jako příklad jsme citovali následující úryvek, který nyní uvedeme i v cílových jazycích:

> *Han kjører ljåbladet ned i toppen av en hesjestaur* ***og*** *skritter nedover grasgangen mot støa* ***og*** *skyver færingen ut i det smaragdgrønne havet* ***og*** *skal til å klyve ombord da han ombestemmer seg* ***og*** *går opp igjen til husene der Maria sitter i sørveggen* ***og*** *lapper en bukse* ***og*** *kikker opp idet han runder nøva.* (VT, 11)
>
> → *Položí list kosy na sušák, kráčí po travnaté cestě k přístavišti, spustí člun na smaragdově zelenou hladinu* ***a*** *chystá se do něj naskočit, rozmyslí si to však* ***a*** *vrátí se ke stavení, kde u jižní stěny sedí Maria* ***a*** *záplatuje kalhoty. Když Hans vyjde zpoza rohu, vzhlédne.* (CT-CS, 12)
>
> → *Er hängt das Sensenblatt an einen Heureuter, läuft über den grasbewachsenen Weg zum Anlegeplatz, schiebt das Boot hinaus ins smaragdgrüne Meer* ***und*** *will gerade an Bord gehen, besinnt sich jedoch anders* ***und*** *geht wieder hinauf zu den Häusern, wo Maria an der Sonnenwand sitzt* ***und*** *eine Hose flickt* ***und*** *aufschaut, als er gerade um die Ecke biegt.* (CT-DE, 11)

V českém ani německém překladu nejsou zachovány všechny souřadné spojky z originálu. Překladatelé v souřadných souvětích často nepoužívají spojovací výrazy, příp. souvětí přeformulují a volí jiné spojky. Po analýze vybraných úryvků docházíme k závěru, že překladatelé tuto strategii aplikují často, ačkoli ne v takové míře, jak jsme očekávali.

6.4.2 Aktuální členění větné a nevyjádřený podmět

Při analýze českého překladu nesmíme opominout aktuální členění větné a problematiku nevyjádřeného podmětu, které jsme charakterizovali již v kapitole „3.2 Čeština“. Krajně věrný překlad, typický v období romantismu, se vyznačuje doslovným převodem syntaxe a jazykovou exotizací (srov. Levý, 2012, 105). V současné době není takový přístup běžný a z tohoto hlediska je český překlad spíše volný. Zprostředkovává význam výchozího textu jinými syntaktickými prostředky. V analyzovaných úsecích lze z hlediska syntaxe nalézt mnoho ukázek správného překladu. Překladatelka se nenechává ovlivnit norským slovosledem a větné členy řadí tak, aby odpovídaly českému úzu. Zároveň vynechává podmět tam, kde je zřejmý, jak lze vidět v následujícím úseku:

> *Han går inn i naustet etter ett av skinnene og legger det i akterstavnen på færingen så det ligner en seng, går i land igjen og bærer henne ombord, og hun åler seg til rette med ryggen mot stavnen så hun kan se på mens han ror, kikke over ripa, virre hodet fra side til side, de små fingrene som hvit fjæremark over tjærebrune riper.* (VT, 12)
>
> → *Dojde do boudy pro ovčí kožešinu a položí ji na záď člunu, takže vypadá jako lůžko, znovu vyskočí na břeh a odnese ji na palubu, ona se protáhne na místo a opře se zády o příčku na zádi, aby viděla, jak vesluje, dívá se i přes okraj lodi, otáčí hlavou ze strany na stranu a malé prstíky jako bílí červíci svírají dehtem napuštěné borty.* (CT-CS, 13)
>
> → *Er geht ins Bootshaus und holt eines der Schafsfelle und legt es in den Achtersteven des Bootes, so dass es wie ein Bett aussieht, geht wieder an Land und trägt sie an Bord, und sie aalt sich mit dem Rücken an den Steven, damit sie ihm beim Rudern zusehen und über den Rand des Dollbords lugen und den Kopf hin und her werfen kann, die kleinen Finger wie weiße Sandwürmer auf der pechschwarzen Reling.* (CT-DE, 12)

6.5 Stylistická a sémantická rovina

6.5.1 Dialekt

Dialekt je „nespisovný útvar národního jazyka odlišující se některými strukturními rysy a užívaný na určitém území“[36], jedná se tedy o teritoriálně určenou jazykovou varietu.

Než se budeme zabývat překladem dialektů z translatologického hlediska, krátce popíšeme jazykovou situaci v Norsku. V Norském království existuje mnoho dialektů, jejichž prestiž je ve společnosti vysoká, a protože země nemá oficiální mluvenou formu spisovné norštiny, je běžné dialekty používat v nejrůznějších situacích – nejen v osobním životě, ale také ve školách a na univerzitách, v médiích, v literatuře i při oficiálních akcích.[37] V norských novinách jsou běžně publikovány články o dialektech a jejich vývoji (srov. Skjekkeland, 2010, 19). Dialekty představují pro Nory běžnou součást života a jsou s nimi v každodenním kontaktu. Proto není pro norského čtenáře překvapivé, když jsou v literárním díle pasáže psané dialektem. Na druhou stranu musíme přiznat, že jsme se setkali i s reakcemi norských čtenářů, kteří si stěžovali na náročnost čtení.[38]

Překladem dialektů se zabývala řada českých (potažmo československých) překladatelů a translatologů. Od nahrazování cizích nářečních útvarů českými místními nářečími upustil již český obrozenec Václav Bolemír Nebeský (1818–1882), když „dialekt jistého textu přeložil spisovnou češtinou“ (Kufnerová, 2003, 68). Jiří Levý v *Umění překladu* píše následující:

> *Charakterizovat mluvčího jako obyvatele Bavorska nebo Bretaně není českými jazykovými prostředky možné; jediné, čeho může překladatel dosáhnout, je odlišit řečí venkovana od jazykově vyspělejších postav, které mluví celonárodním jazykem. […] Pro naznačení venkovské řeči je záhodno užít jazykových rysů regionálně bezpříznakových, tedy ne přímo konkrétního nářečí, ale takových fonetických, lexikálních nebo syntaktických rysů, které jsou společné několika nářečím […]* (Levý, 2012, 117)

Přeložíme-li dialekt některým z českých či moravských nářečí, může překlad u čtenáře vyvolat nežádoucí asociace, které originál zajisté nevzbuzuje. Zajímavé

[36] Internetová jazyková příručka [online] [cit. 2017-01-10]
[37] *Store norske leksikon* [online] [cit. 2017-01-09]
[38] např. https://tulleruska.wordpress.com/tag/oysamfunn/ [cit. 2017-02-12]

je, že při překladu dramatu *Tkalci* (*Die Weber*, 1892) Gerharta Hauptmanna (1862–1946) byly dialogy, napsané ve slezském nářečí, přeloženy podkrkonošským nářečím, čímž se docílilo jednoty místa v originálu i překladu (srov. Kufnerová, 2003, 70). Je pochopitelné, že tuto strategii nelze využít při překladu Jacobsenova románu, jehož děj se odehrává na severu Norska.

Podle Kufnerové je třeba zjistit, jestli „má ono nářečí v textu nějakou charakterizační úlohu, či nikoliv. Jestliže místní nářečí v literárním textu funkční není, překládá se bez problémů spisovným jazykem“ (Kufnerová, 2003, 69). Kufnerová uvádí, že takový případ však není běžný, a netýká se ani románu *De usynlige*. V podkapitole „2.2.3 Výstavba románu a lexikum“ jsme uvedli, že dialekt se v díle vyskytuje pouze v přímé řeči, a věrně tak zachycuje mluvu lidí ze severního Norska, konkrétně z oblasti Helgeland. Přeložit jej spisovným jazykem by znamenalo dopustit se nivelizace na stylistické rovině. Zároveň však – kvůli již výše zmíněným nežádoucím asociacím – není vhodné severonorský dialekt přeložit nářečím z cílové kultury. Nabízí se tak řešení nahradit cizí dialekt hovorovým, popř. obecným jazykem a slangem. Kufnerová nedoporučuje využívat nářeční prvky, protože „čeština je k dialektismům ve spisovném jazyce vůbec zdrženlivá [a spatřuje v nich] především humoristický prostředek“ (Kufnerová, 2003, 70).

V českém překladu románu je dialekt v přímé řeči nahrazen spisovnou hovorovou češtinou a prvky obecné češtiny. Zde uvádíme několik příkladů naznačení hovorovosti v přímé řeči:

> *„No ne, to je nám vzácná návštěva.“* (CT-CS, 7) – doplnění kontaktového dativu
>
> *„Kde je holka?“* (CT-CS, 12) – volba hovorového výrazu pro označení dívky
>
> *„Snad to unesem, ne?“* (CT-CS, 22) – nespisovná koncovka u slovesa
>
> *„Osumdesát,“ odpoví Lars.* (CT-CS, 197) – nespisovný tvar

V některých případech jsou v přímé řeči použity spisovné formy, které se v neformálním hovoru příliš nepoužívají, což však souvisí s překladatelčinou strategií využít při překladu dialektu spíše lexikální než morfologické prostředky. Zde uvádíme několik příkladů užití spisovné češtiny:

„Ale je, já ji vidím.“ (CT-CS, 7) – Zde bychom spíše očekávali nesprávný tvar zájmena, tj. „jí“, příp. krátkou výslovnost hlásky „i“ ve slovese, tj. „vidim“.

„To taky ještě nevím.“ (CT-CS, 189) – Opět bychom mohli sloveso zkrátit.

„Jdeme k mámě, dá nám teplou vodu.“ (CT-CS, 192) – Hovorovost by mohla být naznačena nespisovnou koncovkou u slovesa, tj. „jdem“.

V německém překladu najdeme výrazné naznačení nedbalé výslovnosti, např.:

»Kannse Fisch ausnehmen?« (CT-DE, 23) = „Kann sie Fisch ausnehmen?“

»Isse reinlich?« (CT-DE, 23) = „Ist sie reinlich?“

»Das könnwa doch sicher tragen?« (CT-DE, 25) = „Das können wir doch sicher tragen?“

Klíčovým místem románu je příjezd neznámého trestance na ostrov, který na rozdíl od obyvatel Barrøy nemluví dialektem, a jeho řeč je proto třeba odlišit.

– Jeg ser at dere er enkle mennesker, som ikke er vant med folk som meg, her kunne jeg ta meg til rette, men det vil jeg ikke, jeg vil ta imot gjestfriheten deres…(VT, 124)

→ *„Vidím, že jste prostí lidé, kteří nejsou zvyklí na lidi, jako jsem já, tady u vás bych se mohl napravit, ale nechci tu zůstat, chci jen využít vaší pohostinnosti…“* (CT-CS, 104)

→ *»Ich sehe, dass ihr einfache Leute seid, die Menschen wie mich nicht gewohnt sind, hier könnt’ ich’s mir ohne Probleme gemütlich machen, aber das will ich nicht, ich möchte eure Gastfreundschaft genießen…«* (CT-DE, 133)

Česká překladatelka repliku překládá spisovnou češtinou, přičemž nijak nenaznačuje hovorovost (např. nespisovnými koncovkami apod.), a zůstává tak věrná originálu, v němž rovněž nenalezneme prvky hovorové či nespisovné řeči. Naopak němečtí překladatelé naznačují hovorovost ve spojení „könnt‘ ich’s“.

V následující replice cizinec napodobuje dialekt rodiny z Barrøy:

Æ ha no sagt at det e her æ ska’ va, aper han etter dialekten deres […] (VT, 125)

→ *„Dyk vám říkám, že tady nehodlám zůstat,“ opičí se po Hansovi v jeho dialektu […]* (CT-CS, 104)

→ *»Ich hab aber gesacht, dass ich hier bleim will«, erwidert er, ihren Akzent nachäffend […]* (CT-DE, 133)

V tomto případě je v obou překladech naznačena nedbalá výslovnost. Jak si však všimneme, má každý překlad opačný význam. V norském originálu není vyjádřen zápor (v psané norštině, bokmål, by věta zněla takto: „Jeg har nå sagt at det er her jeg skal være.“), a tak je v českém překladu sémantický posun. V německém překladu je chybně přeloženo slovo „dialekt“ jako „Akzent“, česky „přízvuk“. Jak jsme uvedli v úvodu této podkapitoly, těší se dialekty v norské společnosti prestižnímu postavení, a v románu není míněna pouze „melodická stránka projevu“[39], nýbrž všechny jazykové roviny, na nichž se dialekt projevuje (kromě melodie též lexikum a morfologie).

Na závěr můžeme konstatovat, že oba překlady jsou v tomto ohledu spíše věrné, neboť v nich nedochází k nivelizaci a odlišují přímou řeč od řeči vypravěčově, i když pomocí jiných prostředků než výchozí text.

6.5.2 Intelektualizace

Pro text je typická relativní ucelenost, které je dosaženo pomocí speciálních prostředků, především konektorů. Díky nim je text formálně soudržný (srov. Čechová, 2000, 366). Při překladu může docházet k explicitaci kohezních vztahů, překladatel vztahy v takovém případě explicitně vysvětluje pomocí doplněných kohezních prostředků. V opačném případě dochází k implicitaci. Jiří Levý tento jev považuje za typ intelektualizace: „Překladatel má k textu poměr interpreta, proto text nejen překládá, ale také vykládá, tj. zlogičťuje, dokresluje, intelektualizuje.“ (Levý, 2012, 132) Nyní se zaměříme na jednotlivé typy intelektualizace a uvedeme, jestli k nim dochází v analyzovaných překladech.

Jako první typ uvádí Jiří Levý zlogičťování vztahu mezi výrazem a myšlenkou, jenž v uměleckém textu bývá záměrně nejednoznačný a vytváří tak napětí (srov. Levý, 2012, 133). Druhým typem je vykládání nedořečeného, kdy překladatel explicitně vykládá „místa neurčenosti“, tj. myšlenky, jež jsou ve výchozím textu pouze naznačeny nebo nevysvětleny (srov. Levý, 2012, 133). Připomeňme, že v románu několik takových míst najdeme (srov. „2.2.3 Výstavba románu

[39] Internetová jazyková příručka [online] [cit. 2017-01-13]

a lexikum“). V některých případech je intelektualizace zapříčiněna odlišným jazykovým systémem. Týká se to například překladu pasivních konstrukcí z norštiny do češtiny, která pasivum nepoužívá tolik jako norština a němčina, viz následující příklad:

> *Presten Johannes Malmberget blir rodd ut til øya og tatt imot av fiskarbonden Hans Barrøy, øyas rettmessige eier og overhode for dens eneste familie. Han står i støa som forfedrene har lagt opp av fjærestein og betrakter den ankommende færingen, de bulende ryggtavlene til* ***de to roerne*** *og bak de svarte sixpencene deres det smilende og nybarberte ansiktet til presten.* (VT, 5)
>
> → ***Dva veslaři*** *vezou pastora Johannese Malmbergeta na ostrov, kde čeká rybář a rolník Hans Barrøy, právoplátný majitel* ***stejnojmenného*** *ostrova a hlava jediné rodiny, která tam žije. Stojí u jednoduchého přístaviště, které postavili jeho předkové z oblých kamenů, a pozoruje blížící se člun, napjaté svaly na zádech obou veslařů a za jejich černými čepicemi se štítkem usměvavou vyholenou pastorovu tvář.* (CT-CS, 7)
>
> → *Pastor Johannes Malmberget wird auf die Insel hinausgerudert und vom Bauern und Fischer Hans Barrøy empfangen, dem rechtmäßigen Besitzer der Insel und Oberhaupt der einzigen dort lebenden Familie. Er steht auf dem Anleger, den seine Vorfahren aus Ufersteinen errichtet haben, und betrachtet das ankommende Boot, die gebogenen Rücken* ***der beiden Ruderer*** *und, hinter ihren schwarzen Schiebermützen, das lächelnde und frisch rasierte Gesicht des Pastors.* (CT-DE, 5)

V českém překladu jsou „dva veslaři“ zmíněni dříve než v originálu i v německém překladu. Kromě toho je českému čtenáři vysvětleno, že ostrov, na němž rodina Hanse Barrøya žije, se rovněž jmenuje Barrøy.

V německém i českém překladu lze najít několik míst, v nichž dochází k intelektualizaci – doplněním některých výrazů či přeformulováním vět. Překladatelé se tak snaží čtenáři objasnit myšlenky výchozího textu. Po analýze vybraných úryvků musíme konstatovat, že k tomuto druhu intelektualizace dochází v českém překladu mnohem častěji než v překladu německém (v českém překladu 30krát, v německém překladu 4krát). Pro ukázku uvádíme následující příklady:

[…] og Adolf låner ikke ut båtene sine, fremfor alt ikke til folk som ikke kan ro og ikke vet hvor de er. (VT, 124)

→ *[…] a Adolf své lodě rozhodně nikomu nepůjčuje, především ne lidem, kteří neumějí* ***pořádně*** *veslovat a* ***očividně*** *nevědí, kde se nacházejí.* (CT-CS, 104)

→ *[…] und Adolf verleiht seine Boote nicht, vor allem nicht an Leute, die weder rudern können noch wissen, wo sie sich befinden.* (CT-DE, 132)

Han hopper ned og spør […] (VT, 235)

→ *Seskočí na zem a ptá se […]* (CT-CS, 196)

→ *Er springt* ***vom Kasten*** *herunter und fragt […]* (CT-DE, 257)

– Fetthål, sier Felix.

– Ka du sei?

Felix vil gjenta. Ingrid gir ham en ørefik:

– Hain veit ikkje eingong ka det e. (VT, 236)

→ *„Prdelník jeden," utrousí Felix.*

„Cože?" ***zděsí se Ingrid****.*

Felix to klidně opakuje. Ingrid mu vlepí pohlavek.

„Ani nevíš, co říkáš." (CT-CS, 198)

→ *»Speckfut«, sagt Felix.*

»Was sagst du da?«

Felix will es wiederholen. Ingrid verpasst ihm eine Ohrfeige: »Er weiß ja nich ma, wovon er redet.« (CT-DE, 259)

Posledním typem intelektualizace je formální vyjadřování syntaktických vztahů a vyšší frekvence podřadných souvětí (srov. Levý, 2012, 135). Ačkoli se překladatelé v některých případech uchylují k volbě jiných spojovacích výrazů, nezaznamenali jsme obecnou tendenci vyjadřovat syntaktické vztahy tam, kde jsou ve výchozím textu nevysvětleny.

6.5.3 Vynechávky a nedostatky

Při překladu beletrie je třeba porozumět dílu nejen filologicky, ale rovněž rozpoznat jeho ideově estetickou hodnotu a pochopit umělecké celky, jako jsou postavy, prostředí děje, ideový záměr autora ad. (srov. Levý, 2012, 50–55). Vzhledem k náročnosti překladu může dojít k různým chybám či vynechávkám,

a to kvůli přehlédnutí, neporozumění nebo naopak kvůli snaze dílo vylepšit či se vyvarovat nežádoucího opakování. Cílem této podkapitoly je nejen analyzovat nedostatky v překladech, ale též charakterizovat obecnou příčinu jejich vzniku a nabídnout jiná překladatelská řešení.

6.5.3.1 Vynechané výrazy a věty

V českém i německém překladu jsou některé výrazy, a dokonce i celé věty výchozího textu vynechány. U většiny z nich je obtížné uvést důvod vynechání, a tak se domníváme, že se jedná o nepozornost. Přehlédnutí některých slov je u tak dlouhého textu pochopitelné, na druhou stranu je škoda, že jsou vynechány i celé věty. To může souviset se skutečností, že redaktoři nemluví norsky, a tak nemají možnost porovnat překlad s originálem. Pro ukázku uvádíme následující příklady:

> *[…] forklarer at Barbro nok har stemme, ja, men hun kan ikke disse salmene, lager bare de lydene* ***hun synes passer, og det gjør de som regel,*** *men det var også grunnen til at hun ikke ble konfirmert i sin tid […]* (VT, 9)
>
> → *vysvětluje mu, že Barbro má sice krásný hlas, to ano, ale neumí příslušné písně, vydává jen tóny,* ***o kterých se domnívá, že se hodí, a ty se také podle jejich soudu hodí,*** *ale je to zároveň důvod, proč nebyla v patřičném věku konfirmována […]* (CT-CS, 10)
>
> → *erklärt, dass Barbro wohl eine Stimme hat, ja durchaus, doch dass sie die Wörter dieser Choräle nicht kennt, nur die Töne singt, und das war auch der Grund, aus dem sie seinerzeit nicht konfirmiert wurde […]* (CT-DE, 9)

> *[…] før de går løs på selve stammen,* ***kubbe for kubbe****. Men da ligger plutselig en romersk søyle der på vel tretten meter, og de får den stadig ikke opp på gården med hest* ***og taljer*** *og fem menneskers makt.* (VT, 19)[40]
>
> → *[…] pak se vrhnout na kmen. Na zemi náhle leží třináctimetrový římský sloup a oni nejsou schopni dostat ho s koněm a v pěti lidech k domu.* (CT-CS, 18)

[40] Výraz „talje“ (česky „kladkostroj“) souvisí i s problematikou překladu reálií, jíž se zabývá podkapitola „6.3.2 Reálie“.

→ *[…] dann machen sie sich über den Stamm selbst her,* ***Holzscheit um Holzscheit****. Doch dann liegt da plötzlich eine römische Säule von gut dreizehn Metern und sie können sie noch immer nicht mit Pferd* ***und Flaschenzügen*** *und der Kraft von fünf Menschen auf den Hof schaffen.* (CT-DE, 20)

[…] det var svart ***og mora lå*** *og hadde ikke melk […]* (VT, 221)
→ *[…] bylo černé a matka neměla mléko […]* (CT-CS, 185)
→ *[…] es war schwarz* ***und die Mutter war krank*** *und hatte keine Milch […]* (CT-DE, 241)
Doslovný překlad zní: „a matka ležela“. V německém překladu je tato skutečnost interpretována (tj. „matka byla nemocná“), v českém překladu je úsek vynechán.

Presten Malmberget synes han oppdager et regnestykke, ***der noe teller den ene veien og noe den andre,*** *at Ingrid er på jakt etter den gylne formelen for driften av Barrøy […]* (VT, 234)
→ *Pastorovi připadá, že právě vyřešil životní rovnici,* ***kde něco platí na jedné straně a něco na druhé,*** *že Ingrid hledá dokonalý vzorec hospodaření na Barrøy […]* (CT-CS, 195)
→ *Pastor Malmberget glaubt, Zeuge eines Rechenstücks zu sein, und denkt, dass Ingrid auf der Jagd nach der goldenen Formel für die Landwirtschaft auf Barrøy ist […]* (CT-DE, 256)

Han vil også prøve eggene ***i vann****, så han slår opp tønnelokket, feier til side litt sand og plukker opp fire stormåsegg og ærfuglegg, og alle synker, som de skal […]* (VT, 236)
→ *Vejce chce vyzkoušet, odklopí víko soudku, odhrne do strany písek a vyndá čtyři velká raccí vejce a dvě malá kajčí. Všechna klesnou ke dnu, jak mají […]* (CT-CS, 197)
→ *Er will auch die Eier* ***im Wasser*** *testen, also schlägt er den Fassdeckel auf, fegt ein wenig Sand beiseite und nimmt vier große Möweneier und zwei Eiderenteneier heraus, und alle sinken hinunter, so, wie sie sollen […]* (CT-DE, 259)

Hele familien er med. De diskuterer om de skal ha hesjer her òg. ***Ingrid sier at det skal de.*** *Lars er imot.* (VT, 244)

→ *Vypraví se tam celá rodina. Probírají, jestli mají vztyčit sušáky i tam.* ***Ingrid je pro.*** *Lars je proti.* (CT-CS, 206)

→ *Die ganze Familie kommt mit. Sie diskutieren, ob sie auch hier Heureuter aufstellen sollen. Lars ist dagegen.* (CT-DE, 268)

V následujících případech je výraz vynechán, aby se v textu příliš neopakoval, což je charakteristické zejména pro český překlad. Vynecháním zde nedochází k významovému posunu, ani k možnému neporozumění.

Presten kan endelig ta Hans ***Barrøy*** *i hånda […]* (VT, 6)

→ *Farář konečně podá Hansovi ruku […]* (CT-CS, 8)

→ *Endlich kan der Pastor Hans* ***Barrøy*** *die Hand geben […]* (CT-DE, 6)

Etterpå avtalte de med presten ***Johannes*** *Malmberget […]* (VT, 115)

→ *Pak se domluvili s pastorem Malmbergetem […]* (CT-CS, 97)

→ *Danach verabredeten sie mit Pastor* ***Johannes*** *Malmberget […]* (CT-DE, 123)

Vynechání některých slov či vazeb souvisí se stylistickými odlišnostmi mezi jednotlivými jazyky. Pro snazší vysvětlení uvedeme příklad, který následně okomentujeme:

Men en høstmorgen finner Hans Barrøy et helt tre som stormen har skjøvet opp og lagt fra seg på sørspissen av øya. Et gedigent tre. Han tror ikke sine egne øyne.

Nå faller sjøen i takt md vinden, og treet ligger der som skjelettet til et geologisk uhyre, et hvalskrog, med røtter og greiner intakt, men uten nåler og bark, det har havet fortært, et hvitt tonn harpiks, så verdifull ute i verden, siden den kan brukes til å smøre buene til berømte fiolinister og gjøre tonene deres rene. ***Det er en russisk lerk som*** *gjennom århundrene har vokst seg diger ved Jenisejs bredd i ødemarka sør for Krasnojarsk, som vindene over taigaen har satt sine spor i som en kam i fett hår […]* (VT, 18)

→ *Jednoho podzimního rána najde Hans celý strom, který vyvrátil vichr a moře ho zahnalo na jižní špičku ostrova. Obrovitý strom. Hans nevěří svým očím.*

Moře je teď už v dokonalém souladu s větrem a strom spočívá na břehu jako kostra pravěkého netvora, jako trup velryby, kořeny a větve netknuté, ale bez jehličí a kůry, ty spolklo moře, a představuje aspoň tunu pryskyřice, ve světě tak ceněné, mohla by namazat smyčce slavných houslistů a jejich tónům dát dokonalou čistotu. ***Ruský modřín*** *rostl několik staletí na břehu Jeniseje v pustých krajích jižně od Krasnojarsku, kde po sobě vichry v tajze zanechávají stopy jako hřeben v mastných vlasech […]* (CT-CS, 18)

→ *Aber an einem Herbstmorgen findet Hans Barrøy einen ganzen Baum, den der Sturm hochgeschoben und an der Südspitze der Insel abgelegt hat. Einen riesigen Baum. Hans Barrøy traut seinen Augen nicht.*

Jetzt senkt sich das Meer im Rhythmus des Windes, und der Baum liegt da wie das Skelett eines urzeitlichen Ungeheuers, ein Walrumpf, mit intakten Wurzeln und Zweigen, aber ohne Nadeln oder Rinde, die hat das Meer verzehrt, eine weiße Tonne Harz, so wertvoll draußen in der Welt, da man damit die Bögen berühmter Geiger einreiben kann, damit ihre Töne rein werden. ***Es ist eine russische Lärche, die*** *durch Jahrhunderte am Ufer des Jenissei in der Einöde südlich von Krasnojarsk herangewachsen ist, in der die Taigawinde ihre Spuren hinterlassen haben wie ein Kamm in fettigem Haar […]* (CT-DE, 19–20)

V německém překladu je zachována vazba z výchozího textu „Det er…“ (německy „Es ist…“, česky „Je to…“) a vedlejší věta přívlastková, zatímco v českém překladu je souvětí zjednodušeno a vazba se slovesem „být“ vynechána. V českých textech je totiž přirozené se vyvarovat častého používání slovesa „být“.

6.5.3.2 Chyby a doplněné výrazy

Náročný je překlad homonym, tj. slov se stejnou formou, ale různým významem. Existuje homonymie lexikální, slovotvorná, slovnědruhová a gramatická (srov. Čechová, 2000, 60–61). V analyzovaných úryvcích nalezneme homonymii slovnědruhovou:

[…] og hører henne ***stille*** *spørsmål […]* (VT, 13–14)

„Stille“ může být infinitiv slovesa, které znamená „umístit“, „položit“. Zároveň je to adjektivum „tichý“, „klidný“. V této větné konstrukci je slovo užito jako

sloveso (doslovný překlad zní: „[…] a slyší ji pokládat otázky“). V českém překladu je však výraz pochopen jako adjektivum:

→ *[…] a poslouchá její **tiché** otázky […]* (CT-CS, 14)

→ *[…] und hört sie die Fragen **stellen** […]* (CT-DE, 14)

Podobně jako u vynechávek jsou v překladech nesprávná řešení, jejichž vznik je obtížné určit. Jedná se zřejmě o chyby z nepozornosti či neporozumění originálu, např.:

*[…] skifter kurs igjen etter **åtti** tak […]* (VT, 12)

→ *[…] **osmkrát** zabere a změní směr […]* (CT-CS, 13)

→ *[…] ändert nach **achtzig** Schlägen erneut den Kurs […]* (CT-DE, 13)

„Åtti“ znamená „osmdesát“. Německý překlad je tedy správný.

*[…] selv om **Nødhagen** er grønnest av dem alle […]* (VT, 17)

→ *[…] i když **Bída** je nejšťavnatější z nich […]* (CT-CS, 17)

→ *[…] wenn der **Nordgarten** der grünste von allen ist […]* (CT-DE, 18)

Němečtí překladatelé jinak „Nødhagen“ překládají jako „Notgarten“ (srov. „6.3.1.2 Místní názvy“). Zde se jedná o chybu.

*[…] reiser seg og henter vogna likevel og laster på varene, **og Ingrid,** og triller oppover mens Maria blir liggende.* (VT, 24)

→ *[…] vstane, přece jen dojde pro vozík, naloží na něj věci a **Ingrid** vyveze všechno nahoru, zatímco Maria zůstane ležet.* (CT-CS, 23)

→ *[…] erhebt sich und holt doch die Karre und lädt die Einkäufe darauf, **und Ingrid noch dazu**, und schiebt die Karre bergauf, während Maria liegen bleibt.* (CT-DE, 25–26)

Hans vyveze nahoru vozík s věcmi a Ingrid, v českém překladu je tedy chyba. Němečtí překladatelé doplňují „noch dazu“, aby představu objasnili.

*Bang Johansen skotter ned, **men får ikke med seg hva han sier,** oppmerksomheten hans er rettet mot vrakeren som har pekt på et la, og det ser ut til å være et gunstig valg, sett med Bang Johansens øyne, et privat smil blafrer over ansiktet hans, og han ber Lars gjenta spørsmålet […]* (VT, 225)

→ *Bang Johansen na něj shlédne,* ***ale odpovídá bezmyšlenkovitě,*** *jeho pozornost patří plně nákupčímu a je spokojen, přes obličej mu přelétne nepatrný úsměv a žádá Larse, aby zopakoval otázku […]* (CT-CS, 188)

→ *Bang Johansen schaut nach unten,* ***versteht aber nicht, was Lars gesagt hat,*** *denn seine Aufmerksamkeit richtet sich auf den Kürer, der auf eine Lage gezeigt hat, und es scheint eine gute Wahl zu sein, gesehen mit Bang Johansens Augen, ein verstohlenes Lächeln huscht über sein Gesicht, und er bittet Lars, die Frage zu wiederholen […]* (CT-DE, 245–246)

Bang Johansen nevnímá, co mu Lars říká.

V několika málo případech se překladatelé uchylují k interpretaci, která je zapříčiněna rozdílností jazyků nebo zřejmě snahou vylepšit originál či usnadnit porozumění.

Barbro vil ikke holde noen annen enn Ingrid i hånda, for hun vet hva som skal skje, og stanser foran butikken og alle blikkene som retter seg mot dem, ***øyboerne****, de er så sjeldne å se her inne.* (VT, 21)

→ *Barbro se drží jako klíště Ingrid, protože ví, co přijde, zastaví se před obchodem a upřou se na ni všechny pohledy místních,* ***lidé z toho ostrova*** *tu jsou k vidění málokdy.* (CT-CS, 20)

→ *Barbro will niemanden außer Ingrid an der Hand halten, denn sie weiß, was geschehen wird, und sie bleibt vor dem Laden stehen, und alle Blicke richten sich auf sie,* ***die Inselbewohnerinnen****, sie sind hier an Land so selten zu sehen.* (CT-DE, 22)

V německém překladu je zvolen ženský tvar substantiva, neboť je v daném úseku řeč o Barbro a Ingrid.

– Vi er ***naturens*** *barn.* (VT, 115)

→ *„Jsme děti* ***přírody****.“* (CT-CS, 97)

→ *»Wir sind Kinder* ***Gottes****.«* (CT-DE, 123)

„Natur“ znamená „příroda“, nikoli „Bůh“, jak je uvedeno v německém překladu. Na druhou stranu větu pronáší pastor Malmberget, který má jistě na mysli Boha.

*Hun begynte å løpe, nordover og sørover, **som en innesperret hest**.* (VT, 220)

→ *Rozběhla se na sever i na jih **jako tehdy ten první kůň**.* (CT-CS, 184)

→ *Sie lief los, nach Norden und nach Süden, **wie ein eingesperrtes Pferd**.* (CT-DE, 240)

V českém překladu – na rozdíl od výchozího textu – nalezneme odkaz na koně, o kterém se v románu vypráví v předcházejících kapitolách. Překladatelka tak podporuje kohezi textu.

*Felix ser på **med vid åpne øyne**.* (VT, 231)

→ *Felix je pozoruje **očima rozšířenýma údivem**.* (CT-CS, 192)

→ *Felix steht **mit weit aufgerissenen Augen** daneben.* (CT-DE, 252)

V českém překladu je doplněn výraz „údivem“. Doslovný překlad by zněl: „široce otevřenýma očima“.

6.5.4 Shrnutí

Z výše uvedeného vyplývá, že k vynechání či doplnění výrazů, příp. vět, dochází z následujících důvodů: 1. přehlédnutí či neporozumění výchozímu textu, 2. stylistické konvence, mj. vyvarování se nevhodného opakování (zvlášť v češtině), 3. podpora koheze textu. Ačkoli jsme výše zmínili několik příkladů vynechaných či chybně přeložených výrazů a slovních spojení, nejedná se o jev, jenž by byl v cílových textech běžný.

6.6 Interpunkce

Z translatologického hlediska je rovněž zajímavá interpunkce, v analyzovaném románu se však zaměříme pouze na přímou řeč, jež je v norštině uvozena pomlčkou. V českém ani německém překladu není tento druh uvozovek zachován, jak lze vidět v následujícím úryvku:

– Kain ho gan’?

– Jada, sier Maria. – Ho kain også kok og kar’ og spinn’ og strekk’ sokka… (VT, 22)

→ *„Umí kuchat?“*

„Jistě,“ řekne Maria. „Umí i vařit a příst a plést ponožky…“ (CT-CS, 21)

→ *»Kannse Fisch ausnehmen?«*

»Sicher«, sagt Maria. »Sie kann auch kochen und karden und spinnen und Socken stricken…« (CT-DE, 23)

Dochází tedy k naturalizaci, překladatelé volí uvozovky běžné v cílové kultuře.

6.7 Knižní titul

Jiří Levý rozlišuje dva typy knižních titulů: 1. popisný, který se vztahuje k tématu knihy a často jmenuje hlavní postavu či literární druh, 2. symbolizující, jenž „udává téma, problematiku nebo atmosféru díla zkratkou, typizujícím symbolem, který není popisem, ale obraznou transpozicí tématu“ (Levý, 2012, 140–141). V případě románu *De usynlige* se jedná o druhý typ. Norský název česky znamená „neviditelní“, „skrytí“. Německý název „Die Unsichtbaren“ je tedy doslovným překladem norského titulu. Český překlad vyšel pod názvem „Ostrov“. K adaptaci názvu došlo pravděpodobně z potřeby dát čtenáři přesnější informaci o díle, jak to popisuje Kufnerová (srov. Kufnerová, 2003, 152).

6.8 Extralingvistické faktory

V této kapitole se zaměříme na aspekty, jež přímo nesouvisejí s translatologickou analýzou a s překladatelskou metodou, ale jež mohou být zajímavé pro ty, kteří se zabývají nakladatelskou praxí.

Jak v českém, tak v německém překladu jsou na první straně uvedena jména překladatelů. Na obálce německého překladu jsou však kromě nastínění děje románu a představení autora (což nalezneme i v českém překladu) uvedeny krátké medailonky překladatelů. Domníváme se, že tato skutečnost naznačuje, že postavení překladatele je v Německu prestižnější než v Česku, i když přiznáváme, že je třeba danou tezi podložit důkladným výzkumem, než vyvodíme jednoznačný závěr. To ovšem není předmětem této práce, a tak tezi nabízíme jako téma jiné translatologické práce.

7. Závěr

V této diplomové práci jsme se věnovali českému a německému překladu norského románu *De usynlige* od Roye Jacobsena. Naším cílem bylo zjistit, jakou strategii překladatelé zvolili a jak se liší překlad v jazykové kombinaci norština – čeština a norština – němčina. Vycházeli jsme přitom z teorie Jiřího Levého o věrném a volném překladu a z teorie Antona Popoviče a Andrého Lefevera.

Nejprve jsme se v práci zaměřili na zkoumané dílo a charakterizovali jsme ho po stránce literární a lingvistické. Na základě této analýzy jsme nastínili možné překladatelské problémy: překlad dialektu, reálií a místních názvů, nadvětné syntaxe a míst neurčenosti. Další překladatelské problémy jsme vyvodili z analýzy zkoumaných jazyků, tj. norštiny, češtiny a němčiny. Jednalo se zejména o následující oblasti: překlad na syntaktické rovině a překlad kompozit.

Důležitou součástí práce bylo představení překladatelů románu. Překladatelé nám rovněž poskytli interview, v němž jsme se zaměřili nejen na vybrané překladatelské problémy, ale také na recepci překladů a nakladatelskou praxi v Česku a Německu. Věříme, že informace, které jsme získali, mohou posloužit jako témata budoucích kandidátských prací (např. zadavatel překladu v různých zemích, úloha redaktora, zájem o skandinávskou literaturu v Evropě apod.).

Na závěr jsme vypracovali translatologickou analýzu. Zaměřili jsme se na rovinu lexikální, syntaktickou, stylistickou a sémantickou a snažili jsme se vyvodit strategii, jakou překladatelé použili. Následující tabulka shrnuje, v jakých oblastech překladatelé volí metodu věrnou (+) a volnou (–). Vždy uvádíme metodu, která v dané oblasti převládá.

	Český překlad	Německý překlad
Vlastní jména	+	+
Místní názvy	+	+
Reálie	+	+
Kompozita	+	+
Parataktický styl	+	+
Dialekt	+	+

Tabulka 5 – Věrná (+) a volná (–) metoda v překladech

Přestože v některých z výše uvedených oblastí využívá čeština a němčina odlišné prostředky, zachovávají oba překlady cizí elementy výchozího textu a neuchylují se k adaptaci. Oba překlady tak můžeme označit jako věrné.

Dále jsme překlady porovnali z hlediska týmové vs. samostatné práce. Při analýze jednotlivých rovin jsme v českém a německém překladu nezaznamenali výrazný rozdíl v konzistentnosti překladatelských řešení. Domníváme se proto, že němečtí překladatelé spolupracovali velmi úzce.

8. Citovaná a použitá literatura

8.1 Primární literatura

- Jacobsen, Roy: *De usynlige*. Oslo: Cappelen Damm. 2013.
- Jacobsen, Roy: *Die Unsichtbaren*. Hamburg: Osburg Verlag. 2014.
- Jacobsen, Roy: *Ostrov*. Příbram: Pistorius & Olšanská. 2014.

8.2 Translatologické a lingvistické příručky

- Čechová, Marie a kol.: *Čeština – řeč a jazyk.* Praha: ISV nakladatelství. 2000.
- Čermák, František: *Jazyk a jazykověda (Přehled a slovníky)*. Praha: Pražská imaginace. 1997.
- D'hulst, Lieven: Why and How to Write Translation Histories? CROP 6. 2001. dostupné online [cit. 2016-07-31]
  URL: http://200.144.182.130/revistacrop/images/stories/edicao6/v06a03.pdf
- Delisle, Jean, Woodsworth, Judith: *Translators through History*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 1995.
- Faarlund, Jan Terje, Lie, Svein a Vannebo, Kjell Ivar: *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget. 1997.
- Frank, Arnim Paul, Schultze, Brigitte: „Normen in historisch-deskriptiven Übersetzungsstudien". In: *Die literarische Übersetzung: Stand und Perspektiven ihrer Erforschung. Berlin*: Erich Schmidt Verlag. 1988.
- Freunek, Sigrid: „Dialekt als Übersetzungsproblem". In: Sdobnikov, Vadim V.: *Problemy jazyka, perevoda i mežkul'turnoj kommunikacii. Sbornik naučnych trudov (= Jazyk. Kul'tura. Kommunikacija 3)*. Nižnij Novgorod. 2002, Str. 88–99.
  dostupné online [cit. 2017-04-16]
  URL: https://www.uni-heidelberg.de/imperia/md/content/fakultaeten/neuphil/iask/sued/russisch/freunek_dialekt_als_uebersetzungsproblem.pdf
- Gromová, Edita: *Úvod do translatológie.* Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta. 2009.
- Humpál, Martin: „Literatury v dánštině, norštině a švédštině". In: Humpál, Martin, Kadečková, Helena a Parente-Čapková, Viola. *Moderní skandinávské literatury 1870–2000*. Praha: Karolinum. 2006.

- Jettmarová, Zuzana a kol.: *Bibliografická databáze českých a slovenských prací z oboru translatologie*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. 1995.
- Kittel, Harald: „Geschichte, System, literarische Übersetzung: Histories, Systems, Literary Translations“. In: *Göttinger Beiträge zur internationalen Übersetzungsforschung 5*. Berlin: Erich Schmidt Verlag. 1992.
- Kufnerová, Zlata, Poláčková, Milena, Povejšil, Jaromír, Skoumalová, Zdena a Straková, Vlasta: *Překládání a čeština*. Jinočany: H&H. 2003.
- Lefevere, André: *Translating Literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Framework*. *Beijing*: Foreign Language Teaching and Research Press. 2006.
- Levý, Jiří: *Bude literární věda exaktní vědou?* Praha. 1971.
- Levý, Jiří: *České teorie překladu, díl I. a II*. Praha: Ivo Železný. 1996.
- Levý, Jiří: *Umění překladu*. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof. 2012.
- Munday, Jeremy: *Introducing Translation Studies.* London: Routledge. 2001.
- Newmark, Peter: *A Textbook of Translation*. Prentice Hall International. 1988.
- Nord, Christiane: *Textanalyse und Übersetzen. Theoretische Grundlage, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevatenten Textanalyse.* Heidelberg: Julius Groos Verlag. 1995.
- Popela, Jaroslav, Vykypěl, Bohumil a Boček, Vít: *Skaličkova jazyková typologie.* Brno: Masarykova univerzita. 2006.
  dostupné online [cit. 2017-03-18]
  URL: http://www.ujc.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/ujc/sys/galerie-download/oddeleni-etymologicke/popela_skalickova-jazykova-typologie.pdf
- Popovič, Anton: *Preklad a výraz*. Bratislava: VSAV. 1968.
- Popovič, Anton: *Teória umeleckého prekladu. Aspekty textu a literárnej metakomunikácie.* Bratislava: Tatran. 1975.
- Reiß, Katharina: *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen.* München: Max Hueber Verlag. 1971.
- Reiß, Katharina: *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. Kronberg: Scriptor Verlag. 1976.

– Rubáš, Stanislav: *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia. 2012.
– Skalička, Vladimír, Čermák, František, Čermák, Jan, Čermák, Petr a Poeta, Claudio: *Vladimír Skalička: souborné dílo. III. díl (1964–1994)*. Praha: Karolinum. 2006.
– Skjekkeland, Martin: *Dialektlandet*. Kristiansand: Portal. 2010.
– Štícha, František: *Česko-německá srovnávací gramatika.* Praha: Argo. 2003.
– Venuti, Lawrence: *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge. 1995.

8.3 Slovníky, jazykové příručky a další zdroje

– Bokmålsordboka / Nynorskordboka
dostupné online [cit. 2017-01-02–2017-06-10]
URL: http://ordbok.uib.no/
přesné URL adresy k poznámkám pod čarou
č. 27 –
http://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=f%C3%A6ring&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge
č. 28 –
http://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=sk%C3%B8yte&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&bokmaal=+&ordbok=bokmaal
č. 29 –
http://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=sjark&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=bokmaal
č. 30 –
http://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=styrbord&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge
č. 32 –
http://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=%C3%B8sekar&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge
– Internetová jazyková příručka
dostupné online [cit. 2017-01-10–2017-06-10]
URL: http://prirucka.ujc.cas.cz/
přesné URL adresy k poznámkám pod čarou

č. 36 – http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=dialekt

č. 39 – http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=p%C5%99%C3%ADzvuk

– oficiální webové stránky muzea Museet kystens arv [Muzeum pobřežního dědictví]

dostupné online [cit. 2017-02-12–2017-06-10]

URL: https://digitaltmuseum.no/

přesné URL adresy k poznámkám pod čarou

č. 33 – https://digitaltmuseum.no/011022867029/hott?aq=owner%3A%22MKA%22+text%3A%22h%C3%B8tt%22&i=2

č. 34 – https://digitaltmuseum.no/021025522228/vallbein

č. 35 – https://digitaltmuseum.no/011024939792/kavel?aq=owner%3A%22MKA%22+topic%3A%22Garnfiske%22&i=4

– *Store norske leksikon*

dostupné online [cit. 2017-01-09–2017-06-10]

URL: http://www.snl.no

přesné URL adresy k poznámkám pod čarou

č. 7 – https://snl.no/fiskehjell

č. 37 – https://snl.no/dialekter_i_Norge

8.4 Závěrečné práce

– Aarmo, Erik Alexander Ravnås: *En vedhoggers historie: Roy Jacobsens Hoggerne som historisk roman.* Universitetet i Oslo. 2012.

dostupné online [cit. 2016-07-31]

URL: https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/35121/Master-Aarmo.pdf?sequence=1&isAllowed=y

– Budková, Miroslava: *Srovnání českých překladů Ibsenova „Peer Gynta“*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. 1983.

– Kaprová, Linda: *Převod vlastních jmen v českých překladech švédské literatury pro děti po roce 1900 zkoumaný na pěti překladech Selmy Lagerlöfové*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. 2009.

– Kocková, Jana: *Sekundární predikace z hlediska pražské typologie. Infinitivní konstrukce v ruštině ve srovnání s češtinou a němčinou.* Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. 2007.
dostupné online [cit. 2017-03-18]
URL: https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/50281/
– Krulikovská, Simona: *Strindbergova Kristina v českých překladech*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. 2003.
– Mertinová, Petra: *České překlady Ibsenových dramat: Et Dukkehjem, Gengangere, Fruen fra Havet a Hedda Gabler*. Filozofická fakulta Univerzity. 2002.
– Mládková, Tereza: *Michael Endes Unendliche Geschichte und ihre Übersetzungen ins Tschechische und Norwegische: eine Übersetzungskritik.* Universitetet i Oslo. 2009.
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL:
https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/25654/Masteroppgave.ferdig.pdf?sequence=1&isAllowed=y
– Neudertová, Miriam: *Poválečná generace překladatelů: malé a velké dějiny. Ilustrace problematiky na rozhovorech s překladateli*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. 2013.
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL:
https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/133995/20652354/?q=%7B%22_____searchform___search%22%3A%22miriam+neudertov%5Cu00e1%22%2C%22_____searchform___butsearch%22%3A%22Vyhledat%22%2C%22PNzzpSearchListbasic%22%3A1%7D&lang=cs
– Vimr, Ondřej: *Překladatelé v kontextu: Cesty skandinávských literatur do češtiny*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. 2012.
dostupné online [cit. 2016-08-29]
URL:
https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/104081/20950708/?q=%7B%22_____searchform___search%22%3A%22P%5Cu0159ekladatel%5Cu00e9+v+kontextu%3A+Cesty+skandin%5Cu00e1vsk%5Cu00fdch+literatur+do+%5Cu010de%5Cu0161tiny%22%2C%22_____searchform___butsearch%22%3A%22Vyhled

at%22%2C%22_____facetform___facets___faculty%22%3A%5B%2211210%22%5D%2C%22PNzzpSearchListbasic%22%3A1%7D&lang=cs

8.5 O autorovi a překladatelích

- Kortz, Isabella: *Traumberuf Übersetzer?*
  dostupné online [cit. 2017-04-19]
  URL: https://jungeverlagsmenschen.de/traumberuf-uebersetzer/
- oficiální udělení Norského královského řádu za zásluhy Gabriele Haefsové
  dostupné online na oficiálních webových stránkách norské královské rodiny [cit. 2017-01-03]
  URL:
  http://www.kongehuset.no/tildelinger.html?tid=28028&sek=27995&q=haefs&type=&aarstall (poznámka pod čarou č. 24)
- oficiální udělení Norského královského řádu za zásluhy Jarce Vrbové za rozvíjení česko-norských vztahů v oblasti literatury a kultury
  dostupné online na oficiálních webových stránkách norské královské rodiny [cit. 2017-01-02]
  URL:
  http://www.kongehuset.no/tildelinger.html?tid=83424&sek=27337&q=%22Jarka+Vrbova%22&type=&aarstall (poznámka pod čarou č. 23)
- rozhovor s Jarkou Vrbovou pro Českou televizi (Události v kultuře)
  dostupné online [cit. 2016-08-14]
  URL: http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1514194-nominace-na-magnesii-literu-jarka-vrbova
- rozhovor s Royem Jacobsenem pro Literární noviny
  dostupné online [cit. 2017-03-30]
  URL: http://www.literarky.cz/politika/rozhovory/9957-roy-jacobsen-norove-maji-ti-otce-andv-matky
- rozhovor s Royem Jacobsenem pro nakladatelství Osburg Verlag
  dostupné online [cit. 2016-07-31]
  URL: http://www.osburg-verlag.de/buecher/die-unsichtbaren.html
- webové stránky Andrease Brunstermanna [cit. 2016-07-31]
  URL: http://andreas-brunstermann.com/

– životopis Gabriele Haefsové na webových stránkách nakladatelské skupiny Random House
dostupné online [cit. 2017-01-03]
URL: https://www.randomhouse.de/Autor/Gabriele-Haefs/p10310.rhd
– životopis Jarky Vrbové v Databázi českého uměleckého překladu
dostupné online [cit. 2017-01-02]
URL: http://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000003623
– životopis Roye Jacobsena na Norsk biografisk leksikon
dostupné online [cit. 2017-02-11]
URL: https://nbl.snl.no/Roy_Jacobsen
– životopis Roye Jacobsena na webových stránkách nakladatelství Cappelen Damm
dostupné online [cit. 2017-01-02]
URL: https://www.cappelendamm.no/forfattere/Roy%20Jacobsen-scid:998

8.6 Recenze románu

– Grečnerová, Barbora: „Ostrov, kde není čas snít“. In: *iLiteratura.cz* ze dne 2014-11-04
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL: http://www.iliteratura.cz/Clanek/33859/jacobsen-roy-ostrov
– Hjeltnes, Guri: „Bokanmeldelse: Roy Jacobsen: «De usynlige»“. In: *Verdens Gang* ze dne 2013-08-15
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL: http://www.vg.no/rampelys/bok/bokanmeldelser/bokanmeldelse-roy-jacobsen-de-usynlige/a/10106064/
– Horký, Pavel: „Další vynikající norská próza v českém překladu“. In: *Tvar č. 7/2015*. Str. 21.
– „Jacobsen, Roy: Die Unsichtbaren.“ In: *Perlentaucher*.
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL: https://www.perlentaucher.de/buch/roy-jacobsen/die-unsichtbaren.html
– Kadlecová, Kateřina: „Drsné Norsko a čtyřlístkový sci-fi komiks“. In: *Reflex* ze dne 2014-09-25
dostupné online [cit. 2016-07-31]

URL: http://www.reflex.cz/clanek/kultura/59281/drsne-norsko-a-ctyrlistkovy-sci-fi-komiks.html

– Keel, Aldo: „Ein Roman über Norwegens Armut. Fels im Meer“. In: *Neue Zürcher Zeitung* ze dne 2014-05-16
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL: http://www.nzz.ch/fels-im-meer-1.18303795

– Krøger, Cathrine: „«De usynlige» er rett og slett en helt fantastisk roman“. In: *Dagbladet* ze dne 2013-08-15
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL: http://www.dagbladet.no/2013/08/15/kultur/anmeldelser/litteratur/litteraturanmeldelser/bok/28718802/

– Kultánová, Zuzana: „Roy Jacobsen: Ostrov“. In: *literární.cz* ze dne 2015-06-28
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL: http://www.literarni.cz/rubriky/recenze/proza/roy-jacobsen-ostrov_10531.html#.V55RwTX1Lm4

– Norheim, Marta: „Heltemot på Helgeland“. In: *NRK* ze dne 2013-08-16
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL: https://www.nrk.no/kultur/bok/_de-usynlige_-1.11186174

– Olsen, Pål Gerhard: „En utkantskildring av de sjeldne“. In: *Aftenposten* ze dne 2013-08-17
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL: http://www.aftenposten.no/kultur/En-utkantskildring-av-de-sjeldne-99654b.html

– Palán, Aleš: „Jacobsen v románu sepsal příběh krajiny z norského dřeva“. In: *Hospodářské noviny* ze dne 2015-02-26
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL: http://archiv.ihned.cz/c1-63593240-jacobsen-ostrov-recenze

– Pettersen, Jørn: „Roy Jacobsen med overraskende oppfølger til «De usynlige»“. In: *Verdens Gang* ze dne 2015-05-19
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL: http://www.vg.no/rampelys/bok/roy-jacobsen-med-overraskende-oppfoelger-til-de-usynlige/a/23455132/

– Schnetz, Wolf Peter: „Im rauen Felsenreich der Inseln. Familiensaga aus Norwegen: Roy Jacobsens Roman *Die Unsichtbaren*“. In: *Nürnberger Nachrichten* ze dne 2014-11-25.
– Skjeldal, Eskil: „Roy Jacobsen viser respekt for alvoret“. In: *Vårt Land* ze dne 2013-08-24
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL: http://www.vl.no/2.610/roy-jacobsen-viser-respekt-for-alvoret-1.46805
– Wendelboe, Torben: „De usynlige af Roy Jacobsen“. In: *Litteratursiden* ze dne 2014-08-21
dostupné online [cit. 2016-07-31]
URL: http://www.litteratursiden.dk/anmeldelser/de-usynlige-af-roy-jacobsen

9. Seznam příloh

- Příloha 1 – analyzované úryvky originálu
- Příloha 2 – analyzované úryvky českého překladu
- Příloha 3 – analyzované úryvky německého překladu
- Příloha 4 – Seznam literárních a jiných ocenění Roye Jacobsena, seznam děl Roye Jacobsena
- Příloha 5 – Citace originálu
- Příloha 6 – Odpovědi německých překladatelů v originálu